

Jurisprudența obligatorie pentru aplicarea Codului civil

□ deciziile Curții Constituționale □ hotărârile prealabile
ale Înaltei Curți de Casație și Justiție privind dezlegarea
unor chestiuni de drept □ recursurile în interesul legii

Ediția a 4-a, actualizată la data de
10 martie 2026

Editura
Hamangiu

Capitolul al II-lea. Hotărâri prealabile privind dezlegarea unor chestiuni de drept

I. Minor lipsit de capacitate de exercițiu. Acceptare expresă a moștenirii. Necesitatea încuviințării instanței de tutelă

C. civ., art. 41 alin. (3), art. 43 alin. (3), art. 144, art. 1108 alin. (2)

În interpretarea dispozițiilor art. 1108 alin. (2), art. 43 alin. (3), art. 41 alin. (3) și art. 144 C. civ., acceptarea expresă a moștenirii de către un minor lipsit de capacitate de exercițiu reprezintă un act de dispoziție și necesită încuviințarea instanței de tutelă.

I.C.C.J., compl. DCD civ., dec. nr. 58 din 21 octombrie 2024, M. Of. nr. 1128 din 12 noiembrie 2024

I. Titularul și obiectul sesizării

7. Tribunalul Neamț, Secția I civilă și de contencios administrativ, a dispus, prin încheierea din 20 martie 2024, în dosarul nr. 5.367/291/2023, sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție, în temeiul dispozițiilor art. 519 CPC, în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile cu privire la următoarea chestiune de drept: *dacă, în interpretarea dispozițiilor art. 1.108 alin. (2), art. 43, art. 41 alin. (3) și art. 144 C. civ., acceptarea expresă a moștenirii de către un minor lipsit de capacitate de exercițiu reprezintă un act de dispoziție și, în caz afirmativ, dacă acest act necesită autorizarea instanței de tutelă. (...)*

II. Norma de drept intern ce formează obiectul sesizării Înaltei Curți de Casație și Justiție cu privire la pronunțarea unei hotărâri prealabile

9. Codul civil

Art. 1.108. „(...) (2) Acceptarea este expresă când succesibilul își însușește explicit titlul sau calitatea de moștenitor printr-un înscris autentic sau sub semnătură privată. (...)”.

Art. 41. „(...) (3) Cu toate acestea, persoana cu capacitate de exercițiu restrânsă poate face singură acte de conservare, acte de administrare care nu o prejudiciază, acte de acceptare a unei moșteniri sau de acceptare a unor liberalități fără sarcini, precum și acte de dispoziție de mică valoare, cu caracter curent și care se execută la data încheierii lor. Dispozițiile art. 168 alin. (4) rămân aplicabile”.

Art. 43. „(1) În afara altor cazuri prevăzute de lege, nu au capacitate de exercițiu:

- a) minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani;
- b) cel care beneficiază de măsura tutelii speciale.

(2) Pentru cei care nu au capacitate de exercițiu, actele juridice se încheie, în numele acestora, de reprezentanții lor legali, în condițiile prevăzute de lege.

(3) Cu toate acestea, persoana lipsită de capacitatea de exercițiu poate încheia singură actele anume prevăzute de lege, actele de conservare, precum și actele de dispoziție de mică valoare, cu caracter curent și care se execută la momentul încheierii lor. Dispozițiile art. 168 alin. (4) rămân aplicabile.

(4) Actele pe care cel lipsit de capacitate de exercițiu le poate încheia singur pot fi făcute și de reprezentantul său legal, în afară de cazul în care legea ar dispune altfel sau natura actului nu i-ar permite acest lucru”.

Art. 144. „(1) Tutorele nu poate, în numele minorului, să facă donații și nici să garanteze obligația altuia. Fac excepție darurile obișnuite, potrivite cu starea materială a minorului.

(2) Tutorele nu poate, fără avizul consiliului de familie și autorizarea instanței de tutelă, să facă acte de înstrăinare, împărțeală, ipotecare ori de grevare cu alte sarcini reale a bunurilor minorului, să renunțe la drepturile patrimoniale ale acestuia, precum și să încheie în mod valabil orice alte acte ce depășesc dreptul de administrare.

(3) Actele făcute cu încălcarea dispozițiilor prevăzute la alin. (1) și (2) sunt anulabile. În aceste cazuri, acțiunea în anulare poate fi exercitată de tutore, de consiliul de familie sau de oricare membru al acestuia, precum și de către procuror, din oficiu sau la sesizarea instanței de tutelă.

(4) Cu toate acestea, tutorele poate înstrăina, fără avizul consiliului de familie și fără autorizarea instanței de tutelă, bunurile supuse pieirii, degradării, alterării ori deprecierii, precum și cele devenite nefolositoare pentru minor”.

III. Expunerea succintă a procesului

10. Prin cererea înregistrată pe rolul Judecătoriei Roman la data de 22 martie 2023 cu nr. 2.273/291/2023, petenta C.M. a solicitat instituirea unui curator și numirea lui O.C.C. în calitate de curator pentru minorul C.F.P., în vârstă de 10 ani, născut la data de 22 martie 2014, în vederea asistării acestuia la dezbaterea succesiunii după defunctul său tată C.G., decedat la data de 14 martie 2022; încuviințarea acceptării succesiunii în numele minorului de către curator și pentru semnarea tuturor actelor; autorizarea încheierii de către minor a actului de lichidare a regimului comunității legale dintre părinții săi, C.G., decedat, și C.M., cota de contribuție la dobândirea/contractarea bunurilor/datoriilor comune fiind de 1/2 pentru fiecare soț; autorizarea semnării încheierii finale ce se va întocmi în dosarul succesoral nr. xx/2023, în baza căreia se va emite certificatul de moștenitor; autorizarea semnării unui act de partaj voluntar; încuviințarea acceptării de către curator, în numele minorului, a testamentului

lăsat de bunicul acestuia, C.D., către defunctul C.G.; autorizarea semnării unui act de partaj voluntar pentru bunurile provenite de la bunicul său, pentru care minorul va primi sultă compensatorie într-un cont deschis pe numele său.

11. Prin sentința civilă nr. 1.524 din 29 iunie 2023, pronunțată de Judecătoria Roman în dosarul nr. 2273/291/2023, a fost admisă excepția necompetenței generale a instanțelor judecătorești, invocată din oficiu, în ceea ce privește cererea având ca obiect numirea tutorelui, și s-a dispus disjungerea celorlalte capete de cerere, formându-se dosarul nr. 5.367/291/2023.

12. Prin încheierea nr. 275 din 5 iulie 2023, pronunțată de Judecătoria Roman în dosarul nr. 5.367/291/2023, a fost respinsă cererea formulată de petentă.

13. Pentru a pronunța această hotărâre, prima instanță a reținut, în esență, că, față de dispozițiile art. 32 și 33 CPC, dreptul de a obține autorizarea vânzării nu este actual, fiind supus unei condiții, respectiv desemnarea de către autoritatea tutelară a unui curator special și acceptarea succesiunii de către minor. Reținând incidența dispozițiilor art. 150 C. civ. și ale art. 229 alin. (3²) din Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil, cu modificările și completările ulterioare (*Legea nr. 71/2011*), instanța de fond a constatat că pentru minor nu a fost desemnat un curator special care să îl asiste în cadrul procedurii succesorale notariale, astfel că a respins cererea.

14. Împotriva acestei încheieri a declarat apel, în termen legal, petenta C.M., solicitând admiterea apelului, desființarea hotărârii atacate, reținerea cauzei spre rejudecare și admiterea cererii formulate.

15. În motivare a arătat că s-a adresat autorității tutelare pentru numirea unui curator special care să îl asiste pe minor în cadrul procedurii succesorale notariale, dar nu a primit niciun răspuns.

16. Intimatul-pârât a depus întâmpinare, prin care a solicitat admiterea căii de atac, desființarea hotărârii apelate, reținerea cauzei spre rejudecare și admiterea cererii formulate de petentă. A arătat că a acceptat să fie numit curator special, sens în care Primăria Comunei I.C. a emis dispoziția nr. 265 din 6 septembrie 2023, prin care el a fost numit curator special și s-a instituit curatela pentru reprezentarea minorului.

17. În ședința din data de 13 decembrie 2023, apelanta-petentă a precizat că petitele referitoare la încuviințarea acceptării testamentului redactat de bunicul minorului, C.D., și încuviințarea semnării unui act de partaj voluntar pentru bunurile provenite de la acesta reprezintă o eroare de redactare a cererii, neavând niciun fel de solicitare în acest sens.

18. În ședința publică din 31 ianuarie 2024, instanța de apel, constituită în complet de divergență, a pus în discuția părților sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile, pentru a se lămuri dacă acceptarea succesiunii de către o persoană fizică lipsită de capacitate de exercițiu reprezintă sau nu un act de dispoziție care impune autorizarea instanței de tutelă, prin raportare la dispozițiile art. 144 și 145 C. civ.

19. Prin încheierea pronunțată la 20 martie 2024, sesizarea a fost considerată admisibilă și, în temeiul dispozițiilor art. 520 alin. (2) CPC, s-a dispus suspendarea judecății.

IV. Motivele reținute de titularul sesizării referitoare la admisibilitatea procedurii

20. Instanța de trimitere a constatat că sunt îndeplinite condițiile de admisibilitate a sesizării Înaltei Curți de Casație și Justiție, prevăzute de art. 519 CPC.

21. Astfel, pe rolul Tribunalului Neamț, Secția I civilă și de contencios administrativ, se află în curs de judecată în ultimă instanță, în apel, o cauză având ca obiect autorizări date tutorelui. Cauza urmează să fie soluționată în ultimă instanță, deoarece, în materia în care a fost declanșată această procedură judiciară (cerere dată de Codul civil în competența instanței de tutelă și de familie), hotărârea pronunțată de prima instanță este supusă numai apelului, potrivit art. 107 C. civ., art. 94 pct. 1 lit. a) coroborat cu art. 95 pct. 2, art. 466 alin. (1) și art. 483 alin. (2) CPC, astfel încât decizia pronunțată de tribunal este definitivă, în aplicarea art. 634 alin. (1) pct. 4 CPC. În raport cu dispozițiile art. 3 alin. (1) și (2) din Legea nr. 76/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, cu modificările și completările ulterioare, și cu data introducerii cererii la instanță (22 martie 2023), se constată că pentru lămurirea cauzei se poate apela la dispozițiile art. 519-521 CPC, care reglementează mecanismul de unificare a practicii judiciare.

22. Totodată, este îndeplinită și condiția privind ivirea unei chestiuni de drept de a cărei lămurire depinde soluționarea pe fond a cauzei, față de obiectul cererii și de motivele apelului, precum și față de împrejurarea că, în apel, a fost depusă dispoziția primarului de numire a curatorului special pentru minor.

23. S-a apreciat că textul de lege nu este suficient de clar, fiind necesară o interpretare a instanței supreme pentru dezlegarea acestei chestiuni de drept.

24. Referitor la condiția noutății, tribunalul a constatat că nu s-a conturat o orientare certă și consistentă a practicii către o anumită interpretare și aplicare a normelor din perspectiva chestiunii de drept. Se poate vorbi despre o practică în curs de formare, ce justifică declanșarea mecanismului de prevenire a practicii neunitare prevăzut de art. 519 CPC. Prin urmare, este îndeplinită și condiția de admisibilitate privind noutatea.

25. De asemenea, Înalta Curte de Casație și Justiție nu a statuat asupra chestiunii de drept și nici nu există un recurs în interesul legii în curs de soluționare având ca obiect această chestiune de drept.

V. Punctul de vedere al părților cu privire la dezlegarea chestiunii de drept

26. Apelanta-reclamantă a comunicat că nu este de acord cu sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție, solicitând judecarea cu celeritate a cauzei.

27. După comunicarea raportului întocmit de judecătorul-raportor, în condițiile art. 520 alin. (10) CPC, părțile nu au depus puncte de vedere asupra chestiunii de drept.

VI. Punctul de vedere al completului de judecată care a formulat sesizarea cu privire la dezlegarea chestiunii de drept

28. Completul de judecată învestit cu soluționarea apelului în dosarul nr. 5.367/291/2023 a reținut că, având în vedere că în apel a fost depusă dispoziția primarului de numire a curatorului special pentru minor, prematuritatea reținută de prima instanță nu subzistă, astfel că, în virtutea caracterului devolutiv al apelului, tribunalul trebuie să verifice temeinicia capetelor de cerere formulate de petentă. În cadrul acestei analize, în raport cu capătul de cerere având ca obiect autorizarea instanței de tutelă în vederea acceptării succesiunii de către curator în numele minorului, tribunalul trebuie să analizeze următoarea chestiune de drept, de care depinde soluționarea apelului: dacă, în interpretarea dispozițiilor art. 1.108 alin. (2), art. 43, art. 41 alin. (3) și art. 144 C. civ., acceptarea expresă a moștenirii de către un minor lipsit de capacitate de exercițiu reprezintă un act de dispoziție și, în caz afirmativ, dacă acest act necesită autorizarea instanței de tutelă.

29. Tribunalul a apreciat că există mai multe posibile interpretări ale acestor dispoziții legale, respectiv:

- acceptarea expresă a moștenirii de către un minor lipsit de capacitate de exercițiu nu reprezintă un act de dispoziție și nu necesită autorizarea instanței de tutelă;
- acceptarea expresă a moștenirii de către un minor lipsit de capacitate de exercițiu nu reprezintă un act de dispoziție, dar necesită autorizarea instanței de tutelă;
- acceptarea expresă a moștenirii de către un minor lipsit de capacitate de exercițiu reprezintă un act de dispoziție și necesită autorizarea instanței de tutelă.

30. În doctrina dezvoltată în aplicarea Codului civil din 1864, în analiza condițiilor de validitate ale actului de opțiune succesorală, s-a reținut că acceptarea moștenirii reprezintă un act de dispoziție. De aceea, pentru validitatea opțiunii, succesibilul trebuie să aibă capacitate de exercițiu deplină, iar persoanele lipsite de capacitate sau cu capacitate de exercițiu restrânsă trebuie să exercite opțiunea prin ocrotitorul legal, respectiv cu încuviințarea acestuia și, în ambele cazuri, cu autorizarea autorității tutelare.

31. Invocând dispozițiile art. 43 alin. (1) lit. a), alin. (2) și (3), art. 41 alin. (1), (2) și (4), art. 144 alin. (1), (2) și (4) și art. 1.114 alin. (1) și (2) C. civ., instanța de trimitere a reținut că legislația actuală prevede expres că minorul cu capacitate restrânsă de exercițiu poate să facă singur acte de acceptare a unei moșteniri, fără încuviințarea reprezentantului legal și fără autorizarea instanței de tutelă. Această reglementare dă expresie faptului că acceptarea moștenirii reprezintă o declarație de voință făcută pentru a consolida transmisiunea moștenirii realizată de plin drept la data decesului autorului și că moștenitorul răspunde pentru pasivul succesoral doar în limita activului. În ceea ce îl privește pe minorul lipsit de capacitate de exercițiu, este neîndoielnic că actul de acceptare a unei moșteniri se încheie în numele minorului de către reprezentantul său legal, dar aspectul care trebuie dezlegat este dacă în cazul minorului fără capacitate de exercițiu acceptarea unei moșteniri reprezintă un act care trebuie autorizat de instanța de tutelă.

32. Astfel, dacă acceptarea unei moșteniri în numele unui minor lipsit de capacitate de exercițiu nu aduce o modificare în compunerea patrimoniului acestuia, în sensul transmiterii unui bun sau unui drept în favoarea unei persoane, nu are ca rezultat ieșirea din patrimoniu a unui drept sau grevarea cu sarcini reale a unui bun, prin raportare la definiția constantă reținută de doctrină a actului juridic de dispoziție, trebuie stabilit dacă acceptarea unei moșteniri în numele unui minor lipsit de capacitate de exercițiu reprezintă un act de conservare, un act de administrare, un act ce depășește dreptul de administrare sau un act de dispoziție.

33. În doctrina recentă s-a reținut că, deși noul Cod civil nu prevede în mod expres, atât acceptarea moștenirii, cât și renunțarea la moștenire reprezintă acte de dispoziție.

34. Dacă, potrivit doctrinei dezvoltate atât în interpretarea Codului civil din 1864, cât și a noilor dispoziții din Codul civil, acceptarea expresă a moștenirii este calificată ca fiind un act de dispoziție, pare că legislația recentă se îndepărtează de la această interpretare. În acest sens, pe de o parte, legea prevede în mod expres că o persoană cu capacitate de exercițiu restrânsă poate face singură acte de acceptare a unei moșteniri. Pe de altă parte, pare că legea enumeră în mod gradual actele pe care o persoană cu capacitate de exercițiu restrânsă le poate face singură, actele de acceptare a unei moșteniri sau a unei liberalități fără sarcini fiind situate după actele de conservare și actele de administrare neprejudiciabile, dar înaintea actelor de dispoziție care pot fi făcute de persoana cu capacitate de exercițiu restrânsă singură, respectiv actele de dispoziție de mică valoare, cu caracter curent și care se execută la data încheierii lor.

35. De altfel, nici jurisprudența dezvoltată în aplicarea dispozițiilor Codului civil referitoare la acceptarea unei moșteniri și la autorizarea instanței de tutelă nu este unitară.

36. În acest sens, făcând o amplă verificare jurisprudențială, instanța de trimitere a observat că unele instanțe au reținut că operațiunea de acceptare a unei succesiuni are caracterul unui act de conservare și nu necesită autorizarea instanței de tutelă.

37. Alte instanțe au reținut că actul juridic de opțiune succesorală reprezintă un act de dispoziție și acesta nu se poate face, în cazul succesibilului minor, decât cu autorizarea instanței de tutelă.

38. S-a reținut și că modificarea Codului civil prin Legea nr. 140/2022 privind unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale și modificarea și completarea unor acte normative (*Legea nr. 140/2022*) determină excluderea actelor de acceptare a moștenirii din sfera celor pentru care este necesară autorizarea instanței de tutelă.

39. De asemenea, s-au pronunțat hotărâri judecătorești prin care s-a reținut că este necesară autorizarea instanței de tutelă pentru acceptarea succesiunii de către un minor fără capacitate de exercițiu, fără a califica expres actul de acceptare a succesiunii, sau că acceptarea succesiunii este un act care depășește dreptul de administrare a bunurilor minorului/actul juridic de opțiune succesorală vizează un act ce depășește dreptul de administrare, astfel că acceptarea succesiunii poate fi făcută de reprezentantul legal al minorului doar cu încuviințarea instanței de tutelă/dezbaterea succesiunii depășește limitele unui act de administrare, fiind un act de dispoziție, iar acceptarea succesiunii este supusă autorizării instanței de tutelă.

40. A fost identificată și o hotărâre în cuprinsul căreia s-a reținut că minorii cu capacitate restrânsă de exercițiu pot face acte de acceptare a unei moșteniri care au caracterul unui act de administrare, câtă vreme aceasta nu presupune și un pasiv.

VII. Jurisprudența instanțelor naționale în materie

41. Răspunzând solicitării Înaltei Curți de Casație și Justiție, instanțele naționale au comunicat hotărâri judecătorești și au exprimat opinii teoretice, din care a rezultat existența a două orientări jurisprudențiale.

42. Astfel, **într-o primă orientare** s-a apreciat că acceptarea expresă a moștenirii de către un minor lipsit de capacitate de exercițiu este un act de dispoziție și necesită autorizarea instanței de tutelă.

43. În acest sens au fost depuse hotărâri judecătorești și s-au exprimat opinii teoretice de către Curtea de Apel Craiova, Curtea de Apel Suceava, Curtea de Apel Târgu Mureș, Tribunalul Alba, Tribunalul pentru Minori și Familie Brașov, Tribunalul București, Tribunalul Călărași, Tribunalul Ialomița, Tribunalul Teleorman, Tribunalul Bistrița-Năsăud, Tribunalul Galați, Secția I civilă, Tribunalul Arad, Tribunalul Caraș-Severin, Judecătoriile Sectoarelor 1, 2, 3, 4 și 5 București, Fetești, Sibiu, Agnita, Piatra-Neamț, Roman, Târgu-Neamț, Bicăz, Sfântu Gheorghe, Brașov, Rupea, Zărnești, Turda, Gherla, Bistrița, Baia Mare, Șimleu Silvaniei, Măcin, Constanța, Calafat, Craiova, Brăila, Aleșd, Salonta, Oradea, Câmpulung, Pitești, Curtea de Argeș, Darabani, Suceava, Reșița, Lugoj, Oravița, Timișoara, Secția I civilă, Deta.

44. **Într-o a doua orientare jurisprudențială** s-a apreciat că acceptarea expresă a moștenirii de către un minor lipsit de capacitate de exercițiu nu reprezintă un act de dispoziție și nu necesită autorizarea instanței de tutelă, deoarece actele de acceptare a moștenirii nu sunt de natură să prejudicieze patrimoniul minorului lipsit de capacitate de exercițiu, iar acceptarea moștenirii nu se încadrează în enumerarea de la art. 144 alin. (2) C. civ.

45. În acest sens au opinat Tribunalul Giurgiu, Tribunalul Sălaj, Judecătoria Dej, Tribunalul Brăila, Secția I civilă, care a depus și o hotărâre judecătorească, instanțele din circumscripția Curții de Apel Iași, în opinie majoritară.

46. Ministerul Public, Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, a comunicat că la nivelul Secției judiciare, Serviciul judiciar civil, nu se verifică în prezent practică judiciară în vederea promovării unui eventual recurs în interesul legii în problema de drept ce formează obiectul sesizării.

VIII. Jurisprudența Curții Constituționale

47. Curtea Constituțională nu s-a pronunțat asupra constituționalității dispozițiilor legale a căror interpretare se solicită.

IX. Raportul asupra chestiunii de drept

48. Prin raportul întocmit, judecătorul-raportor, constatând că sunt întrunite cumulativ condițiile de admisibilitate a sesizării prevăzute de dispozițiile art. 519 CPC, a apreciat că, în interpretarea dispozițiilor art. 1.108 alin. (2), art. 43 alin. (3), art. 41 alin. (3) și art. 144 C. civ., acceptarea expresă a moștenirii de către un minor lipsit de capacitate de exercițiu reprezintă un act de dispoziție și necesită încuviințarea instanței de tutelă.

X. Înalta Curte de Casație și Justiție

Examinând sesizarea în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile, raportul întocmit de judecătorul-raportor și chestiunea de drept care se solicită a fi dezlegată, constată următoarele:

X.1. Asupra admisibilității sesizării

49. Potrivit dispozițiilor art. 519 CPC, *„Dacă, în cursul judecății, un complet de judecată al Înaltei Curți de Casație și Justiție, al curții de apel sau al tribunalului, investit cu soluționarea cauzei în ultimă instanță, constatând că o chestiune de drept, de a cărei lămurire depinde soluționarea pe fond a cauzei respective, este nouă și asupra acesteia Înalta Curte de Casație și Justiție nu a statuat și nici nu face obiectul unui recurs în interesul legii în curs de soluționare, va putea solicita Înaltei Curți de Casație și Justiție să pronunțe o hotărâre prin care să se dea rezolvare de principiu chestiunii de drept cu care a fost sesizată”*.

50. Din cuprinsul textului de lege citat, care reglementează procedura de sesizare a Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile, au fost decelate, pe cale jurisprudențială, următoarele condiții de admisibilitate care trebuie îndeplinite cumulativ: (i) existența unei cauze aflate în curs de judecată; (ii) cauza care face obiectul judecății să se afle în competența legală a unui complet de judecată al Înaltei Curți de Casație și Justiție, al curții de apel sau al tribunalului, investit să soluționeze cauza; (iii) instanța care sesizează Înalta Curte de Casație și Justiție să judece cauza în ultimă instanță; (iv) ivirea unei chestiuni de drept veritabile,

susceptibile să dea naștere unor interpretări diferite, de a cărei lămurire depinde soluționarea pe fond a cauzei în curs de judecată; (v) chestiunea de drept a cărei lămurire se solicită să fie nouă; (vi) asupra chestiunii de drept Înalta Curte de Casație și Justiție să nu fi statuat și nici să nu facă obiectul unui recurs în interesul legii în curs de soluționare.

51. Sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, a fost făcută de Tribunalul Neamț, Secția I civilă și de contencios administrativ, investit cu soluționarea apelului formulat împotriva încheierii nr. 275 din 5 iulie 2023, pronunțată de Judecătoria Roman în dosarul nr. 5.367/291/2023, tribunalul având competența de a judeca acest litigiu în ultimă instanță, potrivit art. 95 pct. 2 CPC, prin pronunțarea unei hotărâri judecătorești definitive, întrucât, în materia în care a fost promovată acțiunea, hotărârile pronunțate sunt supuse exclusiv apelului, așa cum rezultă din interpretarea coroborată a dispozițiilor art. 107 C. civ., art. 94 pct. 1 lit. a) coroborat cu art. 95 pct. 2, art. 466 alin. (1) și art. 483 alin. (2) CPC, astfel încât decizia pronunțată de tribunal este definitivă, în aplicarea art. 634 alin. (1) pct. 4 CPC.

52. În ceea ce privește condițiile referitoare la existența unei chestiuni de drept veritabile, susceptibile de a da naștere unor interpretări diferite și de a căror lămurire depinde soluționarea pe fond a cauzei în curs de judecată, acestea sunt, de asemenea, îndeplinite.

53. Cu toate că noțiunea de „chestiune de drept” nu este definită de legiuitor, aceasta presupune în mod necesar o problemă de drept reală și veritabilă, în sensul ca „norma de drept disputată să fie îndoielnică, imperfectă, lacunară sau neclară”. S-a statuat constant în jurisprudența Înaltei Curți de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, că este necesar ca sesizarea să vizeze „o problemă de drept, care necesită cu pregnanță a fi lămurită, care să prezinte o dificultate suficient de mare, în măsură să reclame intervenția instanței supreme în scopul rezolvării de principiu a chestiunii de drept și al înlăturării oricărei incertitudini, care ar putea plana asupra securității raporturilor juridice deduse judecății” (a se vedea, de exemplu, Decizia nr. 10 din 4 aprilie 2016, publicată în M. Of. nr. 393 din 23 mai 2016, parag. 37; Decizia nr. 70 din 23 octombrie 2023, publicată în M. Of. nr. 1112 din 11 decembrie 2023, parag. 41 și 42).

54. Obiectul procedurii este reprezentat de o normă de drept incompletă sau neclară, un text de lege care, pe baza interpretării printr-o argumentație juridică adecvată, consistentă, poate primi înțelesuri și aplicări deopotrivă divergente în situații cvasiidentice și poate determina, în final, o jurisprudență neunitară (Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, nr. 70 din 31 octombrie 2022, publicată în M. Of. nr. 7 din 4 ianuarie 2023, parag. 61). Problema de drept identificată trebuie să fie susceptibilă de a genera interpretări diferite sau contradictorii ale unui text de lege, ale unei norme îndoielnice, lacunare sau neclare, iar stabilirea dificultății drept condiție a admisibilității este absolut necesară pentru a se verifica dacă instanței supreme i se solicită o dezlegare de principiu a unei veritabile probleme de drept, astfel cum impun dispozițiile art. 519 CPC, sau este chemată, în fapt, să soluționeze o simplă problemă de interpretare a unor dispoziții legale (în acest sens, a se vedea Deciziile nr. 16 din 23 mai 2016, publicată în M. Of. nr. 779 din 5 octombrie 2016; nr. 32 din 30 martie 2020, publicată în M. Of. nr. 553 din 26 iunie 2020; nr. 8 din 21 februarie 2022, publicată în M. Of. nr. 331 din 5 aprilie 2022; nr. 6 din 30 ianuarie 2023, publicată în M. Of. nr. 186 din 6 martie 2023; nr. 6 din 5 februarie 2024, publicată în M. Of. nr. 192 din 8 martie 2024; nr. 2 din 29 ianuarie 2024, publicată în M. Of. nr. 207 din 12 martie 2024; nr. 4 din 29 ianuarie 2024, publicată în M. Of. nr. 220 din 15 martie 2024; nr. 15 din 8 aprilie 2024, publicată în M. Of. nr. 471 din 22 mai 2024; nr. 16 din 8 aprilie 2024, publicată în M. Of. nr. 478 din 23 mai 2024, etc.).

55. Din coroborarea dispozițiilor art. 1.108 alin. (2) C. civ. cu art. 41 alin. (3), cu art. 43 alin. (3) și cu aplicarea art. 144 C. civ., rezultă că acceptarea moștenirii se poate realiza personal de cel cu capacitate de exercițiu restrânsă, nefiind necesară autorizarea instanței de tutelă. În schimb, pentru persoana lipsită de capacitate de exercițiu nu există nicio reglementare expresă referitor la acceptarea moștenirii.

56. Textele de lege nu stabilesc explicit dacă actul de exercitare a dreptului de opțiune succesorală, sub forma acceptării moștenirii, reprezintă un act de dispoziție, un act de administrare ori de conservare și nici dacă acceptarea moștenirii de un succesibil fără capacitate de exercițiu trebuie supusă autorizării instanței de tutelă.

57. Față de această lacună a dispozițiilor legale, reliefată prin jurisprudența comunicată și prin punctele de vedere teoretice exprimate de judecătorii instanțelor consultate, rezultă că textul legii este susceptibil de mai multe sensuri ori accepțiuni, care sunt deopotrivă justificate față de imprecizia redactării sale. În funcție de natura juridică a actului de acceptare a moștenirii, persoana lipsită de capacitate de exercițiu își poate exercita dreptul de opțiune succesorală singură, în cazul actului de conservare ori administrare, nefiind necesară autorizarea instanței de tutelă, sau, în cazul actului de dispoziție, prin reprezentant legal, fiind obligatorie autorizarea instanței de tutelă.

58. Prin urmare, obiectul sesizării este reprezentat de o normă de drept incompletă sau neclară, care, pe baza interpretării printr-o argumentație juridică adecvată, consistentă, poate primi înțelesuri și aplicări divergente în situații cvasiidentice și poate determina, în final, o jurisprudență neunitară (în acest sens, a se vedea Deciziile Înaltei Curți de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, nr. 70 din 31 octombrie 2022, publicată în M. Of. nr. 7 din 4 ianuarie 2023, parag. 61; nr. 33 din 24 aprilie 2023, publicată în M. Of. nr. 577 din 26 iunie 2023, parag. 92).

59. Sesizarea urmărește interpretarea punctuală a problemei de drept, întrebarea fiind una calificată, iar nu una ipotetică ori enunțată într-o manieră prea generală (în acest sens, a se vedea Decizia Înaltei Curți de Casație

și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, nr. 52 din 18 septembrie 2023, publicată în M. Of. nr. 930 din 16 octombrie 2023, parag. 51).

60. Totodată, de soluționarea acestei chestiuni de drept depinde soluționarea pe fond a cauzei aflate pe rolul instanței de trimitere. În jurisprudența sa, Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, a reliefat, în mod constant, că procedura hotărârii prelabile poate să aibă ca obiect o normă de drept material sau o normă de drept procedural, sesizarea fiind admisibilă dacă interpretarea pe care o va da instanța supremă produce consecințe juridice de natură să determine soluționarea pe fond a cauzei (a se vedea, în acest sens, Deciziile nr. 73 din 16 octombrie 2017, publicată în M. Of. nr. 914 din 22 noiembrie 2017, parag. 51; nr. 52 din 18 iunie 2018, publicată în M. Of. nr. 609 din 17 iulie 2018, parag. 138).

61. Prima instanță, în calitate de instanță de tutelă, constatând că pentru minor nu a fost desemnat un curator special care să îl asiste în cadrul procedurii succesorale notariale, a respins, ca prematură, cererea reclamantei privind autorizarea acceptării succesiunii.

62. Această soluție este criticată expres prin motivele de apel formulate de reclamantă. Pe parcursul soluționării apelului a fost emisă dispoziția primarului de numire a curatorului special pentru minor, împrejurare față de care instanța de apel a statuat că prematuritatea reținută de prima instanță nu mai subzistă, astfel că, în virtutea caracterului devolutiv al apelului, tribunalul trebuie să verifice temeinicia capătului de cerere având ca obiect autorizarea instanței de tutelă în vederea acceptării succesiunii de către curator în numele minorului.

63. Prin urmare, chestiunea de drept a cărei dezlegare se solicită influențează în mod direct soluționarea apelului declarat în cauză, fiind îndeplinită condiția de admisibilitate.

64. Este, totodată, îndeplinită și condiția ca problema de drept a cărei lămurire se solicită să fie nouă.

65. Referitor la condiția noutății problemei de drept se reține că această condiție este îndeplinită atunci când chestiunea de drept își are izvorul în reglementări recent intrate în vigoare, iar instanțele nu i-au dat încă o anumită interpretare și aplicare la nivel jurisprudențial, ori dacă se impun anumite clarificări, într-un context legislativ nou sau modificat față de unul anterior, de natură să impună reevaluarea sau reinterpretarea normei de drept analizate (în acest sens, a se vedea Deciziile nr. 4 din 14 aprilie 2014, publicată în M. Of. nr. 437 din 16 iunie 2014; nr. 13 din 8 iunie 2015, publicată în M. Of. nr. 518 din 13 iulie 2015; nr. 41 din 21 noiembrie 2016, publicată în M. Of. nr. 115 din 10 februarie 2017; nr. 29 din 17 mai 2021, publicată în M. Of. nr. 691 din 13 iulie 2021; nr. 62 din 27 septembrie 2021, publicată în M. Of. nr. 1072 din 9 noiembrie 2021; nr. 64 din 27 septembrie 2021, publicată în M. Of. nr. 1099 din 18 noiembrie 2021; nr. 76 din 15 noiembrie 2021, publicată în M. Of. nr. 1213 din 21 decembrie 2021; nr. 5 din 30 ianuarie 2023, publicată în M. Of. nr. 189 din 6 martie 2023; nr. 7 din 30 ianuarie 2023, publicată în M. Of. nr. 155 din 23 februarie 2023; nr. 22 din 27 martie 2023, publicată în M. Of. nr. 392 din 8 mai 2023; nr. 44 din 12 iunie 2023, publicată în M. Of. nr. 689 din 27 iulie 2023; nr. 2 din 29 ianuarie 2024 și nr. 4 din 29 ianuarie 2024, anterior menționate, etc.).

66. Această condiție de admisibilitate este îndeplinită și decurge atât din caracterul relativ recent al actualului Cod civil, intrat în vigoare la data de 1 octombrie 2011, cât și din apariția Legii nr. 140/2022, publicată în M. Of. nr. 500 din 20 mai 2022. Prin art. 7 pct. 2-5 din actul normativ antereferit au fost modificate dispozițiile art. 41 și 43 C. civ., în sensul că s-a prevăzut, în mod expres, că persoana cu capacitate de exercițiu restrânsă poate încheia singură acte de acceptare a unei moșteniri sau de acceptare a unor liberalități fără sarcini. În schimb, pentru persoana lipsită de capacitate de exercițiu nu a fost reglementată, în mod expres, ipoteza întocmirii actelor de acceptare a unei moșteniri sau a unor liberalități fără sarcini.

67. În plus, pentru verificarea îndeplinirii acestei condiții de admisibilitate a sesizării au fost emise adrese către curțile de apel, care au procedat la examinarea jurisprudenței la nivelul instanțelor judecătorești situate în circumscripțiile lor teritoriale și au comunicat Înaltei Curți de Casație și Justiție că au identificat hotărâri judecătorești în materia care face obiect al sesizării.

68. Analiza punctelor de vedere teoretice formulate de judecători și a hotărârilor pronunțate relevă că instanțele naționale abordează în mod diferit chestiunea de drept dedusă judecării.

69. Astfel, ca urmare a apariției modificării legislative, unele instanțe au reținut că modificarea Codului civil prin Legea nr. 140/2022 determină apariția unei noi orientări jurisprudențiale, care constă în excluderea actelor de acceptare a moștenirii din sfera celor pentru care este necesară autorizarea instanței de tutelă. Alte instanțe au reținut că este obligatorie autorizarea instanței de tutelă pentru acceptarea succesiunii de către un minor fără capacitate de exercițiu, fără a califica expres actul de acceptare a succesiunii, iar altele au apreciat că nu se impune autorizarea.

70. Numărul relativ mic de hotărâri judecătorești deja pronunțate trebuie raportat la frecvența mare a litigiilor de această natură, chestiunea de drept analizată având aptitudinea de a se ivi într-o multitudine de cauze.

71. Instanțele judecătorești, având competență în această materie, nu au pronunțat un număr mare de hotărâri judecătorești de natură a contura o jurisprudență consistentă în domeniul de referință, pe baza unei interpretări adecvate a textului de lege, care a generat chestiunea de drept a cărei dezlegare se solicită. Hotărârile transmise la dosar, pronunțate mai ales la nivelul judecătoriilor, reflectă însă incipient o divergență de interpretare cu caracter de principiu, fiind îndeplinită situația premisă a iminenței apariției unei practici judiciare neunitare (a se vedea, în acest sens, Deciziile Înaltei Curți de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept,

nr. 30 din 24 aprilie 2023, publicată în M. Of. nr. 418 din 16 mai 2023, parag. 88, 89; nr. 52 din 18 septembrie 2023, publicată în M. Of. nr. 930 din 16 octombrie 2023, parag. 58, etc.).

72. De asemenea, asupra chestiunii de drept Înalta Curte de Casație și Justiție nu a statuat printr-o decizie de unificare a practicii judiciare, iar problema de drept nu face obiectul unui recurs în interesul legii în curs de soluționare, devenind actuală cerința de a se da o rezolvare de principiu modului de interpretare și aplicare a normelor de drept analizate.

X.2. Asupra fondului sesizării

73. Chestiunea de drept care este supusă dezlegării Înaltei Curți de Casație și Justiție privește interpretarea dispozițiilor art. 1.108 alin. (2) coroborat cu art. 41 alin. (3), art. 43 alin. (3) și art. 144 C. civ., cu scopul de a se clarifica dacă acceptarea expresă a moștenirii de către un minor lipsit de capacitate de exercițiu reprezintă un act de dispoziție și dacă necesită încuviințarea instanței de tutelă.

74. Întrebarea formulată de instanța de trimitere este circumscrisă analizei din perspectiva a două componente: stabilirea naturii juridice a actului de opțiune succesorală, sub forma acceptării exprese a moștenirii, ca fiind un act de dispoziție și obligativitatea autorizării de către instanța de tutelă a actului de acceptare a moștenirii, în cazul succesibilului lipsit de capacitate de exercițiu.

75. Pentru analizarea primei componente, respectiv natura juridică a actului de acceptare a moștenirii, Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, evidențiază că dreptul de opțiune succesorală ia naștere în persoana celor care au vocație succesorală, din momentul deschiderii moștenirii, drept care se exercită prin intermediul actului juridic de opțiune succesorală fie sub forma acceptării moștenirii, fie sub forma renunțării la moștenire.

76. În conformitate cu dispozițiile art. 1.100 alin. (1) C. civ., dreptul de opțiune aparține celui chemat la moștenire, în temeiul legii sau al voinței defunctului, adică persoanelor cu vocație succesorală legală sau testamentară. Astfel, în cadrul moștenirii legale, dreptul de opțiune succesorală aparține moștenitorilor legali, care au vocație generală la moștenire, și nu numai celor care au vocație concretă la moștenire, deoarece art. 1.100 alin. (1) C. civ. se referă la persoana chemată la moștenire în temeiul legii, și nu la persoana care culege efectiv o parte din moștenirea legală, ceea ce înseamnă că dreptul de opțiune succesorală aparține atât succesibililor chemați în primul rând la moștenire (în rang preferat), cât și succesibililor subsecvenți.

77. Noțiunea de succesibil a fost consacrată cu titlu de noutate în noul Cod civil, fiind preluată definiția conturată în doctrină.

78. Prin *succesibil*, în accepțiunea dispozițiilor art. 1.100 alin. (2) C. civ., se înțelege persoana care îndeplinește condițiile prevăzute de lege pentru a putea moșteni, dar care nu și-a exercitat încă dreptul de opțiune succesorală.

79. Astfel, succesibilul este persoana care îndeplinește condițiile pozitive privind capacitatea succesorală (existența la data deschiderii moștenirii), vocația succesorală (chemarea la moștenire) și condiția negativă de a nu fi nedemn, reglementată cu titlu de noutate, ca o condiție generală a dreptului la moștenire.

80. După exercitarea dreptului de opțiune succesorală, succesibilul poate deveni moștenitor (în funcție de rezultatul aplicării regulilor devoluțiunii legale și testamentare) sau este renunțător.

81. Întrucât actul de opțiune succesorală este un act juridic, este obligatoriu a fi îndeplinite în integralitate condițiile generale de valabilitate ale oricărui act juridic civil, stipulate expres de către legiuitor în cuprinsul art. 1.179 C. civ.

82. Pentru a putea accepta o succesiune, regula generală este aceea că o persoană trebuie să fie capabilă să își exercite dreptul de opțiune, și anume să aibă capacitate deplină de exercițiu.

83. De la această regulă legiuitorul a consacrat situația de excepție aplicabilă succesibililor minori, realizându-se distincția dintre minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă și minorul lipsit de capacitate de exercițiu, cu privire la posibilitatea de a încheia singur sau prin reprezentant legal actul de acceptare a moștenirii și la obligativitatea autorizării instanței de tutelă.

84. În al doilea rând, este esențial a se stabili natura juridică a actului de exercitare a dreptului de opțiune succesorală, respectiv dacă este un act de dispoziție sau de administrare/conservare și dacă are relevanță asupra calificării actului juridic de acceptare a moștenirii faptul că succesibilul acceptant este o persoană lipsită de capacitate de exercițiu.

85. Codul civil nu conține o reglementare generală, de principiu, a actului juridic civil. În doctrină, actul juridic civil este definit ca acea declarație de voință făcută, în limitele și condițiile dreptului obiectiv, de către orice persoană fizică sau juridică în scopul de a produce anumite efecte juridice, respectiv de a crea, modifica, consolida sau stinge un raport juridic civil concret. În raport cu importanța lor, atât în literatura de specialitate, cât și potrivit dispozițiilor legale (de exemplu art. 345, art. 640-641 C. civ.), actele juridice se clasifică în acte de conservare, acte de administrare și acte de dispoziție.

86. Actul de conservare este acel act juridic care are ca efect preîntâmpinarea pierderii unui drept subiectiv civil. Actul de conservare este întotdeauna avantajos pentru autorul său, deoarece cu o cheltuială mică se salvează un drept de o valoare mai mare.

87. Actul de administrare este acel act juridic prin care se realizează o normală punere în valoare a unui bun ori a unui patrimoniu sau a unei mase patrimoniale, după caz.

88. Actul de dispoziție este actul juridic civil care are ca rezultat ieșirea din patrimoniu a unui bun sau drept (actele de înstrăinare propriu-zisă) ori grevarea unui bun cu o sarcină reală (uzufruct, ipotecă, gaj).

89. În doctrina dezvoltată în aplicarea Codului civil din 1864, în analiza condițiilor de validitate ale actului de opțiune succesorală, s-a statuat că acceptarea moștenirii reprezintă un act de dispoziție, având în vedere dispozițiile art. 687 C. civ., interpretate în lumina dispozițiilor din Codul familiei, motiv pentru care persoanele lipsite de capacitate sau cu capacitate de exercițiu restrânsă trebuie să exercite dreptul de opțiune succesorală prin ocrotitorul legal, respectiv cu încuviințarea acestuia și, în ambele cazuri, cu autorizarea autorității tutelare (art. 105, 124, 127 și 147 C. fam.).

90. Codul civil în vigoare reglementează acceptarea moștenirii, valență a opțiunii succesorală, în cartea a IV-a „Despre moștenire și liberalități”, titlul IV „Transmisiunea și partajul moștenirii”, capitolul I „Transmisiunea moștenirii”, secțiunea a 2-a „Acceptarea moștenirii”, în cuprinsul dispozițiilor art. 1.106-1.119.

91. Acceptarea moștenirii este un act sau un fapt juridic unilateral și irevocabil, prin care succesibilul își însușește în mod definitiv moștenirea transmisă în mod provizoriu de la deschiderea acesteia, consolidându-și necondiționat titlul său de moștenitor.

92. Spre deosebire de reglementarea anterioară, nu se mai face distincție între acceptare pură și simplă și acceptare sub beneficiu de inventar, această diferențiere nemaifiind necesară prin raportare la modul în care este legiferată. În prezent nu operează confuziunea sau contopirea patrimoniului propriu al moștenitorului cu patrimoniul succesoral, fiind normată numai acceptarea moștenirii, cu efecte specifice acceptării sub beneficiu de inventar.

93. În consecință, orice succesibil, indiferent dacă este major sau minor (lipsit de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă), își poate exercita dreptul de opțiune succesorală numai sub forma acceptării sub beneficiu de inventar.

94. Fiind reglementată numai această formă a acceptării moștenirii, se decelează că efectele acceptării, prevăzute de art. 1.114 alin. (1) C. civ., sunt aceleași indiferent de calitatea sau vârsta succesibilului (major sau minor fără capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă): consolidarea titlului de moștenitor, transmisiunea patrimoniului succesoral se definitivează prin acceptarea moștenirii și faptul că moștenitorii răspund pentru datoriile și sarcinile moștenirii numai cu bunurile din patrimoniul succesoral (*intra vires hereditatis*), proporțional cu cota fiecăruia.

95. Referitor la împiedicarea confundării patrimoniului succesoral cu patrimoniul personal al moștenitorului, potrivit reglementării anterioare, întinderea obligației de suportare a pasivului succesoral se analiza și în funcție de modalitatea de acceptare – pură și simplă sau sub beneficiu de inventar. Moștenitorii legali, legatarii universali și cei cu titlu universal, care acceptau moștenirea pur și simplu, răspundeau pentru datoriile și sarcinile moștenirii atât cu bunurile dobândite prin moștenire, cât și cu bunurile proprii (*ultra vires hereditatis*), iar dacă acceptau succesiunea sub beneficiu de inventar, urmau să răspundă de pasivul succesoral numai în limita valorii bunurilor dobândite prin moștenire (*intra vires hereditatis*).

96. În prezent, cu titlu de noutate care marchează schimbarea viziunii de până acum, potrivit art. 1.114 alin. (2) C. civ. coroborat cu art. 1.155 alin. (1) C. civ., moștenitorii universali și cu titlu universal sunt ținuti să răspundă de pasivul succesoral numai cu bunurile din patrimoniul succesoral și numai proporțional cu cota succesorală ce îi revine fiecăruia.

97. Prin acceptare, se consideră că bunurile succesorală alcătuiesc o masă patrimonială care rămâne distinctă de cea a bunurilor moștenitorului. În cazul acceptării moștenirii, conform art. 1.114 C. civ., are loc o acceptare totală, definitivă și necondiționată a activului succesoral și o acceptare a pasivului numai în limita activului moștenit. Astfel, ca efect foarte important al acceptării, din care rezultă schimbarea viziunii existente până acum, în sensul simplificării și al clarificării reglementării, în cazul acceptării nu mai are loc contopirea patrimoniului succesoral cu patrimoniul personal al moștenitorului legal, al legatarului universal sau cu titlu universal, ceea ce înseamnă că ar opera o separație de patrimonii, care produce efecte față de toți creditorii, și, prin excepție de la caracterul unicității patrimoniului, moștenitorul devine titularul a două patrimonii distincte, atât patrimoniul succesoral, cât și patrimoniul propriu, fiind obligat să suporte pasivul succesoral numai cu bunurile din patrimoniul succesoral, nu și cu bunurile proprii.

98. Prin urmare, acceptarea moștenirii produce efectele consacrate în dispozițiile art. 1.114 C. civ., indiferent dacă succesibilul acceptant este o persoană care are deplină capacitate de exercițiu ori capacitate de exercițiu restrânsă sau este lipsită de capacitate de exercițiu.

99. Această modalitate de reglementare evocă intenția legiuitorului de a norma regimul juridic aplicabil pentru exercitarea dreptului de opțiune succesorală, sub forma acceptării, indiferent dacă succesibilul este minor sau major.

100. Având în vedere modalitatea unitară de reglementare, prin aplicarea principiului de drept *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus* (unde legea nu distinge, nici noi nu trebuie să distingem) se decelează că acceptarea moștenirii are natura juridică a unui act de dispoziție, neavând relevanță existența sau întinderea capacității de exercițiu a succesibilului.

101. În acest sens nu poate fi reținută argumentarea instanțelor care au susținut că natura actului juridic de acceptare a moștenirii este diferită în ipoteza succesibilului minor, fiind, în realitate, un act de conservare sau de

administrare, și nu de dispoziție, întrucât acesta va răspunde numai *intra vires hereditatis*, neexistând pericolul de a i se produce vreun prejudiciu patrimonial.

102. În combaterea acestei interpretări se invocă și consacrarea acceptării moștenirii, ca un drept absolut de a alege, potrivit art. 1.106 C. civ. Alegerea presupune a avea reprezentarea faptelor și consecințelor acestora, la care se adaugă caracterul de act juridic unilateral și irevocabil al acceptării moștenirii, precum și obligația de a răspunde pentru datoriile succesiunii, care include obligații patrimoniale asumate de *de cujus*, obligații a căror stingere nu implică, în mod exclusiv, plata cu bunurile din patrimoniul succesoral, potrivit cu cota succesorală ce revine fiecăruia, ci inclusiv transmiterea unei calități procesuale în cadrul unui proces, prin aplicarea dispozițiilor art. 38 și 39 CPC, cu toate consecințele juridice care decurg din această participare procesuală. De asemenea, creditorul ar putea avea dreptul de a pretinde moștenitorului să execute o prestație. Aceste aspecte justifică includerea actului de acceptare a moștenirii în categoria actelor de dispoziție.

103. Referitor la cea de-a doua componentă, plecând de la statuarea că actul juridic de acceptare a moștenirii este un act de dispoziție, legiuitorul, prin raportare la capacitatea de exercițiu a succesorului, a instituit reguli specifice pentru minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă – art. 41 alin. (3) C. civ. – și pentru minorul lipsit de calitate de exercițiu – art. 43 alin. (3) C. civ.

104. Din punctul de vedere al categoriilor de acte juridice care pot fi încheiate de minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă, regula defiptă prin dispozițiile art. 41 alin. (2) C. civ. constă în faptul că minorul încheie acte de administrare și acte de dispoziție cu încuviințarea ocrotitorului legal și autorizarea instanței de tutelă. Față de trimiterea la materia instanței de tutelă se relevă aplicabilitatea dispozițiilor art. 144 alin. (2) C. civ., care enunță, exemplificativ, ca fiind acte de dispoziție: actele de înstrăinare, împărțeală, ipotecare ori grevare cu alte sarcini reale și renunțarea la drepturile patrimoniale. În schimb, minorul nu poate să facă donații și nici să garanteze obligația altuia, nici dacă ar avea încuviințarea ocrotitorului legal, cu excepția darurilor obișnuite, care sunt potrivite cu starea materială a minorului, așa cum este prevăzut în dispozițiile art. 146 alin. (3) C. civ.

105. De la regula enunțată în cuprinsul alin. (2) se stipulează, cu titlu de excepție în alin. (3), dreptul minorului cu capacitate de exercițiu restrânsă de a încheia singur, fără nicio încuviințare sau autorizare, actele de conservare (acte care au ca efect menținerea unui drept în starea actuală, consolidarea sau împiedicarea pierderii sale), precum și acte de dispoziție de mică valoare, cu caracter curent și care se execută la data încheierii lor (cumpărarea de alimente, rechizite sau bilete de metrou). Prin adoptarea Legii nr. 140/2022 a fost instituită și facultatea minorului cu capacitate restrânsă de exercițiu de a perfecta, singur, în putere proprie, fără a mai fi necesar concursul altor instituții, respectiv al autorității tutelare și/sau al instanței de tutelă, și anumite categorii de acte juridice, respectiv acte de acceptare a unei moșteniri sau de acceptare a unor liberalități fără sarcini.

106. Prin valorificarea metodei logice de interpretare a normei juridice, prin folosirea raționamentului *per a contrario*, a prevederilor art. 41 alin. (3) C. civ., se decelează că persoana cu capacitate restrânsă de exercițiu are nevoie de încuviințarea prealabilă a ocrotitorului său legal pentru a încheia acte de administrare care o prejudiciază, precum și de autorizarea instanței de tutelă pentru a încheia alte acte de dispoziție.

107. Pentru minorul fără capacitate de exercițiu, actele juridice se încheie, în numele acestuia, de reprezentantul său legal, în condițiile prevăzute de lege, regulă defiptă în art. 43 alin. (2) C. civ.

108. De la regula enunțată în cuprinsul alin. (2) se stipulează, cu titlu de excepție, dreptul minorului lipsit de capacitate de exercițiu de a încheia singur actele de conservare, precum și actele de dispoziție de mică valoare, cu caracter curent și care se execută la momentul încheierii lor.

109. Instanța de trimitere apreciază că, odată cu apariția Legii nr. 140/2022, datorită modului în care legiuitorul a ales să modifice conținutul art. 41 C. civ., este necesar să se clarifice dacă actul privind exercitarea dreptului de opțiune succesorală, sub forma acceptării exprese a moștenirii de către un minor lipsit de capacitate de exercițiu, este un act de dispoziție și dacă este necesară autorizarea instanței de tutelă.

110. În primul rând, Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, relevă că legiuitorul nu a consacrat prin actul normativ adoptat ulterior, respectiv Legea nr. 140/2022, și posibilitatea minorului lipsit de capacitate de exercițiu de a încheia singur acte de acceptare a unei moșteniri sau de acceptare a unor liberalități fără sarcini. Această facultate legală a fost instituită numai în favoarea minorului cu capacitate de exercițiu restrânsă, fiind evidențiată intenția legiuitorului de a reglementa în mod diferit categoriile de acte juridice care pot fi încheiate.

111. În plus, reglementarea instituie o excepție de la regula consacrată în cuprinsul art. 41 alin. (2) C. civ., motiv pentru care nu poate fi extinsă și în alte situații decât în cele statuate prin norma legală, având în vedere eficacitatea principiului *exceptio est strictissimae interpretationis* (excepția este de strictă interpretare și aplicare).

112. Mai mult, utilizând metoda de interpretare gramaticală a dispozițiilor aplicabile minorului lipsit de capacitate de exercițiu și celui cu capacitate de exercițiu restrânsă, coroborată cu metoda logică de interpretare a normei juridice prin folosirea raționamentului *per a contrario*, a prevederilor art. 41 alin. (3) C. civ., se decelează că minorul sub 14 ani nu poate încheia singur acte de acceptare a moștenirii, fiind necesară autorizarea instanței de tutelă.

113. Astfel, categoriile actelor juridice care pot fi încheiate de minori sunt reglementate distinct, prin norme juridice clare și precise, prin raportare la existența și întinderea capacității de exercițiu a acestora, neexistând niciun dubiu cu privire la sfera de reglementare și de aplicare a prevederilor legale.

114. Prin modificările legislative intervenite ulterior a fost consacrată în mod expres, cu titlu de excepție, numai facultatea minorului cu capacitate de exercițiu restrânsă de a încheia acte de exercitare a dreptului de opțiune succesorală, sub forma acceptării moștenirii. În privința minorului lipsit de capacitate de exercițiu operează pe deplin norma de trimitere la materia instanței de tutelă, respectiv la dispozițiile art. 144 alin. (2) C. civ., care normează că: *„(2) Tutorele nu poate, fără avizul consiliului de familie și autorizarea instanței de tutelă, să facă acte de înstrăinare, împărțeală, ipotecare ori de grevare cu alte sarcini reale a bunurilor minorului, să renunțe la drepturile patrimoniale ale acestuia, precum și să încheie în mod valabil orice alte acte ce depășesc dreptul de administrare”*.

115. Pentru toate argumentele expuse, Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, decelează că, în interpretarea dispozițiilor art. 1.108 alin. (2), art. 43 alin. (3), art. 41 alin. (3) și art. 144 C. civ., acceptarea expresă a moștenirii de către un minor lipsit de capacitate de exercițiu reprezintă un act de dispoziție și necesită încuviințarea instanței de tutelă.

Înalta Curte de Casație și Justiție, în numele legii, decide:

Admite sesizarea formulată de Tribunalul Neamț, Secția I civilă și de contencios administrativ, în dosarul nr. 5.367/291/2023, pentru pronunțarea unei hotărâri prealabile și, în consecință, stabilește că:

În interpretarea dispozițiilor art. 1.108 alin. (2), art. 43 alin. (3), art. 41 alin. (3) și art. 144 C. civ., acceptarea expresă a moștenirii de către un minor lipsit de capacitate de exercițiu reprezintă un act de dispoziție și necesită încuviințarea instanței de tutelă.

2. Dreptul la viață privată. Litigii de muncă. Proba cu înregistrarea unei convorbiri telefonice. Admisibilitate

C. civ., art. 74, art. 75
CPC, art. 341

Proba cu înregistrarea unei convorbiri telefonice între un salariat și un alt salariat sau reprezentant al angajatorului, solicitată într-un litigiu împotriva angajatorului, este admisibilă, chiar dacă înregistrarea a fost efectuată fără acordul și/sau informarea prealabilă a interlocutorului, cu condiția asigurării unui just echilibru între dreptul la probă, pe de o parte, și dreptul la viața privată, pe de altă parte, în sensul că încuviințarea probei trebuie să fie indispensabilă exercițiului dreptului la probă și strict proporțională cu acest scop.

I.C.C.J., compl. DCD civ., dec. nr. 39 din 16 septembrie 2024, M. Of. nr. 1047 din 18 octombrie 2024

4. Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, a luat în examinare sesizarea formulată de Curtea de Apel București, Secția a VII-a pentru cauze privind conflicte de muncă și asigurări sociale, în vederea lămuririi următoarei probleme de drept: *„Dacă înregistrările audio ale unor convorbiri telefonice ale salariatului cu alți salariați sau alți reprezentanți identificabili ai angajatorului, pe care salariatul le solicită ca probe în cadrul judecății în contradictoriu cu angajatorul, pot fi considerate mijloace de probă, indiferent dacă persoana cu care salariatul a purtat conversația a fost sau nu încunoștințată și și-a exprimat acordul pentru înregistrarea respectivei convorbiri?”*.

I. Titularul și obiectul sesizării

7. Curtea de Apel București, Secția a VII-a pentru cauze privind conflicte de muncă și asigurări sociale, prin încheierea din 31 octombrie 2024, a dispus sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție, în baza art. 519 CPC, în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile cu privire la chestiunea de drept anterior menționată. (...)

II. Normele de drept intern incidente

9. Codul de procedură civilă

Art. 341. „Lucrurile ca mijloace de probă. (...) (2) Sunt, de asemenea, mijloace materiale de probă și fotografiile, fotocopiile, filmele, discurile, benzile de înregistrare a sunetului, precum și alte asemenea mijloace tehnice, dacă nu au fost obținute prin încălcarea legii ori a bunelor moravuri”.

III. Expunerea succintă a procesului

10. Prin acțiunea introductivă, reclamantul, persoană fizică, a solicitat în contradictoriu cu pârâta, persoană juridică, obligarea acesteia la plata sumei de 10.000 de euro reprezentând daune morale și compensatorii pentru prejudiciul creat, ca urmare a unor pretinse acțiuni necorespunzătoare ale pârâtei, ce au fost considerate a se subsuma noțiunii de hărțuire.

11. Tribunalul București, Secția a VIII-a conflicte de muncă și asigurări sociale, prin sentința civilă nr. 7.679 din 13 decembrie 2022, a admis în parte acțiunea și a obligat pârâta la plata către reclamant a sumei de 22.500 lei cu titlu de prejudiciu material și 1.000 lei cu titlu de prejudiciu moral cauzat acestuia prin fapta ilicită a angajatorului.

12. În motivare s-a reținut că a fost demonstrată o conduită prin care reclamantul a fost hărțuit la locul de muncă, în scopul de a-l determina să își prezinte demisia, o parte importantă a soluției asupra căreia prima instanță s-a oprit având la bază conținutul conversației telefonice înregistrate fără acordul celui cu care a fost purtată conversația, fiind redată în considerentele sentinței, în scopul justificării soluției pronunțate.

13. Din înregistrările depuse rezultă intenția părâtei de a înceta colaborarea cu reclamantul, chiar dacă din aceleași înregistrări rezultă că această intenție este justificată de refuzul reclamantului de a-și îndeplini atribuțiile de serviciu. De asemenea, rezultă că pârâta a propus reclamantului variante de încetare a raporturilor de muncă ce să fie acceptabile pentru ambele părți, însă acestea au fost refuzate de reclamant, cu justificarea că nu îl mai angajează nimeni cu un an înainte de pensie.

14. Cu toate că discuțiile legate de o eventuală încetare a contractului de muncă au fost generate de reclamant, care a avut un comportament provocator față de superiorul său, în scopul evident de preconstituire a unor probe, refuzând, totodată, îndeplinirea atribuțiilor de serviciu, pârâta (prin reprezentanții săi) a avut un comportament șicanator la adresa reclamantului, fiind astfel întrunite condițiile spre a fi reținută teza hărțuirii, invocată de reclamant.

15. Or, conversațiile purtate și intenția explicită a angajatorului de a obține încetarea raporturilor de serviciu cu salariatul au fost de natură să creeze un mediu de lucru ostil, chiar dacă reclamantul a avut el însuși o culpă în crearea acestei situații, culpă constând, pe de o parte, în neîndeplinirea sarcinilor de serviciu și, pe de altă parte, în conduita provocatoare adoptată în toate discuțiile cu reprezentantul angajatorului.

16. Împotriva sentinței, atât reclamantul, cât și pârâta au declarat apel; în cuprinsul apelului formulat, pârâta a contestat acordarea valenței probatorii convorbirii telefonice înregistrate, susținând că aceasta a fost realizată fără ca interlocutorul reclamantului să fi fost încunoștințat asupra împrejurării înregistrării, respectiv fără consimțământul acestuia, aspect care nu a fost negat de către reclamant.

17. În cadrul soluționării apelurilor, Curtea de Apel București, Secția a VII-a pentru cauze privind conflicte de muncă și asigurări sociale, a dispus sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție cu dezlegarea chestiunii de drept ce face obiectul prezentei sesizări și suspendarea cauzei.

IV. Motivele de admisibilitate reținute de titularul sesizării

18. Instanța de trimitere a apreciat că problema de drept este una nouă, nefiind identificată pe rolul Înaltei Curți de Casație și Justiție o întrebare identică, soluționată în procedura reglementată de prevederile art. 519 și urm. CPC sau ale art. 514 și urm. din același act normativ.

19. Curtea de Apel București, autoare a cererii de sesizare, se regăsește printre instanțele enumerate în art. 519 CPC, judecând pricina în ultimă instanță, solicitându-se interpretarea prevederilor art. 341 alin. (2) CPC; este adevărat că sesizarea vizează interpretarea unei norme de procedură civilă, iar nu a uneia de drept material, însă Înalta Curte de Casație și Justiție, în jurisprudența sa recentă, a conferit dezlegări și unor chestiuni care priveau modul de aplicare a unor norme de procedură civilă (și penală).

20. Cu titlu exemplificativ a fost menționată Decizia nr. 75 din 14 noiembrie 2022, publicată în M. Of. nr. 182 din 3 martie 2023, referitoare la o anumită modalitate de comunicare a citației și la situațiile în care se poate constata nulitatea procedurii de citare, raportat, printre altele, și la conținutul cererii de chemare în judecată.

21. Problema de drept a speței, care generează și dificultatea de interpretare, constă în a lămuri dacă o convorbire telefonică, înregistrată fără acordul interlocutorului, care acționează în numele sau care este perceput a acționa în numele angajatorului, poate constitui sau nu un mijloc de probă, circumscriindu-se unei probe obținute fără a fi încălcată legea sau bunele moravuri.

22. Dificultatea interpretării sintagmei „*bunele moravuri*” din cuprinsul textului art. 341 alin. (2) CPC, căreia îi corespunde, în dinamica particulară a speței, împrejurarea înregistrării, fără acord, a unei convorbiri telefonice cu un reprezentant al angajatorului (sau a unei persoane percepute de către salariat ca vorbind în numele angajatorului, indiferent de poziția respectivei persoane în organigrama angajatorului), rezidă în necesitatea de a cunoaște/lămuri dacă și angajatorul se bucură de o protecție similară cu cea a salariatului, în ipoteza în care o formă de monitorizare (respectiv înregistrarea unei convorbiri telefonice) este realizată de către salariat, jurisprudența existentă punând accent pe ipoteza protejării salariatului în fața unei acțiuni intruzive, neloiale, din partea angajatorului.

23. Dezlegarea este esențială pentru soluționarea cauzei, întrucât soluția primei instanțe și o parte dintre criticile apelantei-pârâte au avut în vedere valorificarea conținutului conversației telefonice purtate între reclamant și o altă persoană, percepută de către reclamant ca fiind un reprezentant al pârâtei.

V. Punctul de vedere al instanței de trimitere

24. În opinia titularului sesizării, înregistrarea unei convorbiri telefonice, fără acordul sau încunoștințarea interlocutorului, nu este în mod expres interzisă de lege, cel puțin nu în materie civilă, domeniu căruia i se circumscrie și ramura dreptului muncii.

25. Prin urmare, ar trebui deslușit dacă o astfel de conduită constând în înregistrarea convorbirii cu un interlocutor căruia nu i se aduce la cunoștință împrejurarea înregistrării conversației este compatibilă cu noțiunea de „*bune moravuri*” pe care legiuitorul o folosește în cuprinsul textului art. 341 alin. (2) CPC.

26. În raporturile dintre clienți/consumatori și agenți economici, avertizarea primilor cu privire la înregistrarea conversației/mesajului constituie o regulă în ceea ce privește desfășurarea unei convorbiri telefonice sau înaintea înregistrării unui mesaj transmis de către client/consumator.

27. Aceasta se întâmplă nu doar pentru a veni în ajutorul agentului economic în scopul soluționării problemei sesizate, dar și pentru a modela conduita celui care îl apelează pe agentul economic.

28. Or, dacă în astfel de situații în care interrelaționarea este una întâmplătoare, sporadică, se impune, cel puțin la nivel cutumiar, încunoștințarea asupra faptului că o conversație telefonică este înregistrată, cu atât mai

mult s-ar impune o conduită similară și în ipoteza în care aceasta privește împrejurări de fapt ce ar putea prezenta relevanță privitor la raporturi juridice în desfășurare sau anterior derulate.

29. Spre deosebire de mesajele text care, prin natura lor, dacă nu au atașată opțiunea de ștergere automată după trecerea unui interval de timp, rămân consemnate scriptic, convorbirile telefonice nu sunt destinate a lăsa o amprentă similară decât dacă subzistă un acord al celor care poartă o astfel de conversație.

30. În plus, în astfel de conversații se pot strecura, uneori și involuntar, aspecte de ordin personal, ceea ce ar face dificilă prezentarea unui astfel de mijloc de probă, fracționat, pentru protejarea aspectelor fără legătură cu pretenția în a cărei dovedire a fost solicitat ca mijloc material de probă.

31. Avertizarea interlocutorului cu privire la înregistrarea conversației are drept scop evitarea unor astfel de situații, permițând concentrarea discuției, în baza avertizării prelabile, în deplină cunoștință de cauză, asupra aspectelor de fapt care privesc raporturile juridice dintre părți, reprezentând o punere în practică a principiului consensualității și al bunei-credințe, care, potrivit art. 8 C. muncii, trebuie să guverneze relațiile dintre părți.

32. În cauza *Bărbulescu c. României*, prin Hotărârea pronunțată la 15 septembrie 2017, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (C.E.D.O.) a reținut încălcarea dreptului la viață privată, ca efect al monitorizării felului în care salariatul folosea, în timpul orelor de program, un serviciu de mesagerie (Yahoo Messenger), deși fusese încunoștințat asupra faptului că nu avea voie să folosească resursele companiei în interes personal, parag. 77-81 fiind relevante în acest sens:

„Curtea consideră că rezultă în mod clar din dosar că reclamantul fusese, într-adevăr, informat cu privire la interdicția de a utiliza internetul în scopuri personale, impusă prin regulamentul intern al angajatorului său. Cu toate acestea, nu este la fel de clar că a fost informat cu privire la monitorizarea comunicărilor sale înainte de inițierea operațiunii de monitorizare. Astfel, Guvernul susține că reclamantul a luat cunoștință de informarea angajatorului la o dată nespecificată, în perioada 3-13 iulie 2007. Or, autoritățile naționale au omis să examineze dacă reclamantul fusese informat cu privire la activitatea de monitorizare la o dată anterioară datei instituirii acestei măsuri, având în vedere că angajatorul a înregistrat comunicările în timp real în perioada 5-13 iulie 2007.

În orice caz, nu pare că reclamantul a fost informat în prealabil cu privire la amploarea și natura monitorizării efectuate de către angajatorul său ori cu privire la posibilitatea ca acesta să aibă acces la conținutul comunicărilor sale.

Curtea ia notă, de asemenea, de argumentul reclamantului, potrivit căruia el însuși crease contul de Yahoo Messenger în cauză și era singurul care îi cunoștea parola. De asemenea, Curtea constată că, astfel cum reiese din înscrisurile depuse la dosar, angajatorul a avut, de asemenea, acces la contul personal de Yahoo Messenger al reclamantului. Astfel, reclamantul crease contul de Yahoo Messenger în cauză în urma instrucțiunilor angajatorului său pentru a răspunde întrebărilor clienților, iar angajatorul avea acces la acesta.

Nu s-a stabilit dacă – și în acest caz, în ce măsură – regulamentele restrictive ale angajatorului i-au permis reclamantului să aibă așteptări rezonabile privind viața privată. Astfel, instrucțiunile unui angajator nu pot să reducă la zero exercitarea dreptului la viață privată socială la locul de muncă. Respectarea vieții private și a confidențialității comunicărilor se impune în continuare, chiar dacă acestea pot fi limitate în măsura în care este necesar.

Având în vedere toate aceste considerații, Curtea concluzionează că acele comunicări efectuate de reclamant la locul său de muncă intrau în sfera noțiunilor de «viață privată» și «corespondență».

33. Prin urmare, ceea ce s-a considerat esențial a fost lipsa unei avertizări prelabile referitor la măsura monitorizării, ceea ce, *mutatis mutandis*, se poate aplica și în cazul convorbirilor telefonice, atunci când unul dintre interlocutori nu este avertizat, în prealabil, asupra înregistrării conversației.

34. În cauza *Copland c. Marii Britanii*, reclamanta, angajată ca secretară a unui director adjunct dintr-o unitate de învățământ, a reclamat încălcarea vieții private ca urmare a monitorizării telefonului, modului în care a accesat internetul și e-mailul, în condițiile în care instituția de învățământ care o angajase pe reclamantă nu avea nicio politică de monitorizare, legislația din Marea Britanie negarantând un drept general la protecția vieții private, abia ulterior fiind introduse norme privind reglementarea interceptării comunicațiilor și condițiile în care angajatorii puteau înregistra sau monitoriza comunicațiile angajaților lor, fără consimțământul acestora.

35. Monitorizarea utilizării telefonului s-a realizat prin analizarea facturilor telefonice ale școlii, care arătau numerele apelate, datele și orele apelurilor, precum și durata și costul acestora; monitorizarea internetului a vizat verificarea site-urilor vizitate, a datelor și orelor acestor vizite, iar controlul e-mailului a examinat adresele, datele și orele de trimitere a mesajelor.

36. Curtea de la Strasbourg, constatând o încălcare a art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului (*Convenția*), a reținut următoarele: „Colectarea și păstrarea, fără înștiințarea reclamantei, a informațiilor cu caracter personal despre utilizarea telefonului, a e-mailului și a Internetului sunt, prin urmare, o ingerință în dreptul reclamantei la respectul vieții private și a corespondenței sale. Pentru a îndeplini cerința de previzibilitate, legea trebuie să fie suficient de clară, pentru a exprima de manieră satisfăcătoare în ce condiții și circumstanțe se permite autorității publice să recurgă la măsurile în cauză”.

37. Este adevărat că, în prezenta cauză, cel înregistrat fără un acord prealabil exprimat a fost un reprezentant sau cel puțin o persoană percepută de către reclamant ca fiind un reprezentat *de facto* al angajatorului, iar nu salariatul, însă, în opinia unuia dintre membrii completului, rămâne aceeași necesitate a încunoștințării prelabile asupra

înregistrării conversației, întrucât, în aplicarea principiului mai sus amintit, cel al consensualității și bune-credințe („*Relațiile de muncă se bazează pe principiul consensualității și al bune-credințe. Pentru buna desfășurare a relațiilor de muncă, participanții la raporturile de muncă se vor informa și se vor consulta reciproc, în condițiile legii și ale contractelor colective de muncă*”), fiecare dintre părți, așadar și salariatul, trebuie să acționeze cu bună-credință și să aducă la cunoștința persoanei care se recomandă a purta o conversație în numele angajatorului sau lasă această impresie salariatului împrejurarea înregistrării conversației, tocmai pentru a permite reglarea conduitei interlocutorului, în sensul de a imprima respectivei conversații un caracter care să o relaționeze complet cu sfera raporturilor de muncă.

38. Bunele moravuri, o exprimare elegantă, dar, în egală măsură, ambiguă a Codului de procedură civilă, trebuie să fie interpretate ca impunând oricărei părți ce participă la o conversație o cunoaștere rezonabilă a condițiilor în care se desfășoară interacționarea.

39. O astfel de cunoaștere presupune încunoaștințarea părților asupra înregistrării/fotografierii/filmării respectivei conversații sau interacțiuni, cu excepția situațiilor în care astfel de demersuri au un caracter jurnalistic (reportaj, anchetă jurnalistică), au un caracter întâmplător (ceea ce nu este cazul în speța dedusă judecății) sau sunt autorizate într-o procedură cu caracter penal.

40. În doctrină, cu privire la utilizarea, ca mijloc de probă, a înregistrării convorbirilor telefonice s-a subliniat necesitatea ca acestea să fie obținute și utilizate cu respectarea principiului loialității (care nu pare a fi altceva decât o aplicare particulară a ceea ce legiuitorul a înțeles să subsumeze termenului generic de bune moravuri): „Așadar, loialitatea administrării probei are o importanță principală mai mare decât necesitatea probării unor raporturi juridice” (L. ZIDARU, P. POP, în *Drept procesual civil*, Ed. Solomon, p. 227).

41. În opinia celui alt membru al completului de judecată, înregistrarea conversației telefonice purtate, fără acordul persoanei înregistrate, poate fi folosită ca mijloc de probă, întrucât nu vizează aspecte legate de viața privată a celor implicați în conversația înregistrată.

VI. Punctul de vedere al părților

42. Apelanta, persoană juridică, a apreciat că sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție este utilă și necesară soluționării cauzei.

43. Apelantul, persoană fizică, a arătat că înregistrarea audio efectuată de salariat la locul de muncă, chiar și în condițiile în care aceasta a fost realizată fără acordul persoanei a cărei voce a făcut obiectul înregistrării, este o probă admisibilă și poate fi încuviințată într-un litigiu de muncă, această opinie fiind în acord cu minuta întâlnirii președinților secțiilor pentru cauze privind conflicte de muncă și asigurări sociale ce a avut loc la nivelul Curții de Apel Cluj, la 19 aprilie 2019.

44. Așadar, legiuitorul îngăduie în mod expres ca înregistrările audio să reprezinte probe în procesul civil.

45. Prin sintagma „*încălcarea bunelor moravuri*” (întrucât de încălcarea legii nu se poate pune problema) legiuitorul a înțeles situațiile în care înregistrările cuprind aspecte din viața privată a persoanelor înregistrate. Atât timp cât înregistrările privesc aspecte strict legate de faptele ce urmează a fi probate, consideră că nu se poate vorbi, în niciun caz, despre încălcarea bunelor moravuri.

46. Unul dintre scopurile principale ale procesului civil, ca și ale celui penal de altfel, este aflarea adevărului.

47. Se poate considera că prin administrarea acestei probe instanța poate audia în mod nemijlocit interacțiunile care au avut loc între părți, fapt ce facilitează în mod negreșit procesul de aflare a adevărului.

48. Consideră această probă ca fiind în mod deosebit concludentă și utilă cauzei, întrucât redă în mod nealterat interacțiunea dintre părți.

49. Trebuie, de asemenea, luat în considerare și faptul că autenticitatea înregistrărilor nu a fost contestată de către partea adversă, deci rezultă o recunoaștere implicită a faptului că pe înregistrări sunt, într-adevăr, persoanele care se susține că sunt.

50. De asemenea, nu s-au ridicat critici cu privire la faptul că ar fi existat tăieri sau alipiri ale fragmentelor audio, ceea ce ar fi putut conduce la scoateri din context, existând deci implicit o recunoaștere și a faptului că înregistrările sunt fluente și conversațiile înregistrate nu prezintă scoateri din context.

51. Consideră util și punctul de vedere al minutei formatorilor I.N.M., care exprima opinia conform căreia această probă este admisibilă dacă conține aspecte care pot duce la soluționarea cauzei, cum este cazul și în speța de față. Așadar, și în doctrină, această probă este validată.

52. În concluzie, în opinia sa, nu există niciun motiv legal sau de altă natură pentru care proba cu înregistrările audio să nu poată fi încuviințată și administrată de către instanță.

VII. Jurisprudența instanțelor naționale în materie

53. Curtea de Apel Cluj a comunicat următoarele:

Pe rolul Curții de Apel Cluj, atât în cadrul Secției a IV-a pentru litigii de muncă și asigurări sociale, cât și în jurisprudența Secției a III-a de contencios administrativ (în cadrul raporturilor dintre funcționarii publici și instituția în care funcționează, similare sub aspectul specificului derulării unei activități profesionale și deci implicit sub cel al probațiunii cu litigiile de muncă) au fost identificate mai multe dosare în care s-a invocat problema utilizării ca mijloace de probă a unor înregistrări ale unor convorbiri făcute fără avizarea persoanei înregistrate. Practica este una neunitară și fluctuantă, fiind pronunțate atât soluții în care s-au fructificat probe constând din înregistrări

neautorizate ale unor convorbiri dintre colegi, respectiv dintre șefi și subalterni, în cadrul raporturilor de muncă, cât și unele în care s-a respins cererea de încuviințare a unor astfel de probe, reținându-se faptul că au fost obținute cu încălcarea legii.

Chestiunea de drept a fost abordată în cadrul întâlnirii profesionale trimestriale privind problemele de practică judiciară neunitară în materia litigiilor de muncă și asigurări sociale discutate de judecătorii de la instanțele din circumscripția Curții de Apel Cluj, la 14 decembrie 2018, când s-a conchis, cu majoritate, că „înregistrarea audio efectuată de salariat la locul de muncă, chiar și în condițiile în care aceasta a fost realizată fără acordul persoanei a cărei voce a făcut obiectul înregistrării, este o probă admisibilă și poate fi încuviințată într-un litigiu de muncă în funcție de conținutul concret al înregistrării și în măsura în care aceasta cuprinde aspecte referitoare la raporturile de muncă sau de serviciu. În acest sens, s-a apreciat că anterior încuviințării probei este necesar a stabili, pe baza celor arătate de parte sau pe baza verificărilor efectuate de instanță, care este conținutul concret al înregistrării”.

Din analiza jurisprudenței identificate pe marginea problemei de drept ridicate se constată, pe de o parte, că nu în toate dosarele în care astfel de înregistrări sunt propuse ca probe există opoziția părții adverse, identificându-se, în acest sens, mai multe dosare în care partea adversă admite fără discuții proba, fie din considerente de oportunitate (cele surprinse îi profită și ei), fie pentru că consideră înregistrarea ca o manifestare normală în cadrul raporturilor de muncă/serviciu și nu se problematizează.

De asemenea, se constată că, în unele spețe, instanța evită să abordeze frontal această chestiune de admisibilitate, mărginindu-se să constate că proba este inutilă, existând probațiuni suficiente pentru a se dovedi raporturile juridice care fac obiectul judecății și fără folosirea acestor înregistrări.

Ceea ce s-a reținut, în ipoteza admiterii unei astfel de probe, este caracterul cu totul excepțional al acesteia, doar pentru cazul în care se conturează în mod evident un abuz de drept care nu ar putea fi dovedit altfel. Faptul înregistrării unui colaborator sau a unui șef de la locul de muncă denotă, în sine, o eschivare de la atitudinea sinceră pe care derularea raporturilor de muncă (de serviciu) ar trebui să o presupună, astfel încât acest fapt trebuie să poată fi justificat de o manieră suficient de puternică încât cel care se prevalează de probă să fie exclus, el însuși, din sfera de aplicare a principiului *nemo propriam turpitudinem allegans*.

În plus, o tranșare decisivă în sensul admisibilității acestor probe, fără garanții puternice împotriva abuzului, ar fi de natură a deteriora în mod grav normalitatea raporturilor de muncă/de serviciu. Posibilitatea de a înregistra fără limite colegi sau șefi ar conduce la o escaladare fără precedent a calității raporturilor interumane din instituții, posibilitatea de a fi oricând înregistrat (iar probele astfel obținute să poată fi folosite fără cenzură în instanțe) anulând practic încrederea dintre colaboratori, care trebuie să rămână, totuși, norma.

Totodată, nu trebuie omisă tendința naturală a omului de a se pune într-o lumină favorabilă atunci când se știe urmărit/înregistrat, astfel încât, în mod natural, cel care face o înregistrare ocultă este avantajat, prin aceea că are grijă să nu încalce normele de comportare în unitate, în timp ce persoana înregistrată, neștiind că este înregistrată, își menține comportarea la standardele obișnuite în cadrul raporturilor juridice dintre părți. Ca atare, însăși credibilitatea acestor probe este una problematică, tocmai pentru că reflectă o realitate modificată, falsă (cel care înregistrează nu mai este el însuși, ci se comportă exemplar, chiar dacă, prin ipoteză, de obicei are un comportament pe măsura răspunsului interlocutorului).

Împrejurarea că litigiile de muncă se derulează între angajat și angajator nu anulează faptul că interacțiunea concretă este una între oameni, astfel încât, chiar dacă un șef de întreprindere acționează în calitate de reprezentant al acesteia, tot ca om acționează. În plus, acesta din urmă poate fi expus, eventual, unei acțiuni de regres a angajatorului împotriva sa, în ipoteza în care, în baza înregistrărilor în care apare ca actor neavizat, un alt angajat câștigă litigiul de muncă îndreptat împotriva angajatorului, astfel încât și în acest cadru, al raporturilor angajat-angajator, ar trebui respectate standardele aplicabile înregistrării persoanei fizice.

54. Curtea de Apel Târgu Mureș a înaintat o hotărâre judecătorească, comunicând, totodată, că la nivelul Secției I civile a Curții de Apel Târgu Mureș opinia de principiu este în sensul că înregistrările audio ale unor convorbiri telefonice ale salariatului cu alți salariați sau alți reprezentanți identificabili ai angajatorului, pe care salariatul le solicită ca probe în cadrul judecății în contradictoriu cu angajatorul, sunt considerate de instanță ca probe admisibile.

55. Punctul de vedere exprimat de judecătorii din cadrul Secției civile a Judecătoriei Piatra-Neamț și a Judecătoriei Târgu-Neamț, instanțe arondate Curții de Apel Bacău, este în sensul că înregistrările audio ale unor convorbiri telefonice ale salariatului cu alți salariați sau alți reprezentanți identificabili ai angajatorului, pe care salariatul le solicită ca probe în cadrul judecății în contradictoriu cu angajatorul, nu pot fi considerate mijloace de probă, indiferent dacă persoana cu care salariatul a purtat conversația a fost sau nu încunoștințată și și-a exprimat acordul pentru înregistrarea respectivei convorbiri.

56. La nivelul Curții de Apel București, Secția a VIII-a conflicte de muncă și asigurări sociale a Tribunalului București a apreciat că înregistrările audio ale unor convorbiri telefonice ale salariatului cu alți salariați sau alți reprezentanți identificabili ai angajatorului, pe care salariatul le solicită ca probe în cadrul judecății în contradictoriu cu angajatorul, pot fi considerate mijloace de probă, indiferent dacă persoana cu care salariatul a purtat discuția a fost sau nu încunoștințată și și-a exprimat acordul pentru înregistrarea respectivei convorbiri.

În argumentarea acestei opinii s-a arătat că, potrivit art. 341 alin. (2) CPC, înregistrările audio sunt mijloace de probă doar dacă au fost obținute cu respectarea legii și a bunelor moravuri, art. 58 C. civ. consacră dreptul la

viață, iar art. 74 din același cod consideră atingere adusă vieții private captarea sau utilizarea vocii unei persoane aflate într-un spațiu privat fără acordul acesteia.

S-a apreciat că prin sintagma „*încălcarea bunelor moravuri*” (întrucât de încălcarea legii nu se poate pune problema) legiuitorul a înțeles situațiile în care înregistrările cuprind aspecte din viața privată a persoanelor înregistrate. Atât timp cât înregistrările privesc aspecte strict legate de faptele ce urmează a fi probate, s-a considerat că nu se poate vorbi, în niciun caz, despre încălcarea bunelor moravuri.

S-a menționat că unul dintre scopurile principale ale procesului civil este aflarea adevărului. S-a apreciat că prin administrarea acestei probe instanța poate audia în mod nemijlocit interacțiunile care au avut loc între părți, fapt ce facilitează în mod negreșit procesul de aflare a adevărului.

La nivelul Tribunalului Giurgiu, plecând de la prevederile art. 255 CPC, coroborate cu art. 341 din același cod și art. 74 C. civ., s-a opinat că înregistrările audio ale unor convorbiri telefonice ale salariatului cu alți salariați sau reprezentanți ai angajatorului nu sunt interzise de lege.

S-a considerat că atât angajatorul, cât și angajatul nu pot invoca încălcarea dispozițiilor referitoare la viața privată, întrucât art. 74 C. civ. nu face trimitere și la astfel de relații.

Prin urmare, revine instanțelor de judecată de a realiza o aplicare cazuală, care presupune studiul circumstanțelor particulare ale obținerii probelor reprezentând convorbirile telefonice ale salariatului cu alți salariați sau alți reprezentanți identificabili ai angajatorului.

Magistrații din cadrul Tribunalului Ialomița și-au însușit opinia potrivit căreia înregistrările audio ale unor convorbiri telefonice ale salariatului cu alți salariați sau alți reprezentanți identificabili ai angajatorului, pe care salariatul le solicită ca probe în cadrul judecății în contradictoriu cu angajatorul, pot fi considerate mijloace de probă, numai în cazul în care salariatul care a purtat conversația a fost în cunoștință și și-a exprimat acordul pentru înregistrarea respectivei convorbiri.

Tribunalul Ilfov a arătat că înregistrarea unei convorbiri telefonice fără acordul sau încunoștințarea interlocutorului nu este în mod expres interzisă de lege, cel puțin nu în materie civilă, domeniu căruia i se circumscrie și ramura dreptului muncii.

Prin urmare, raportat la cuprinsul textului art. 341 alin. (2) CPC, trebuie stabilit dacă o astfel de conduită constând în înregistrarea convorbirii cu un interlocutor căruia nu i se aduce la cunoștință împrejurarea înregistrării conversației este compatibilă cu noțiunea de „*bune moravuri*” pe care legiuitorul o folosește.

Având în vedere natura informală a comunicării, în astfel de conversații se pot strecura, uneori și involuntar, aspecte de ordin personal, a căror expunere fără acordul prealabil al persoanei respective constituie o atingere adusă dreptului la viață privată, protejat de art. 8 din Convenție, relevante în acest sens fiind cauza *Bărbulescu c. României* (Hotărârea pronunțată la 15 septembrie 2017) și cauza *Copland c. Marii Britanii*.

În prezenta cauză se pune problema înregistrării, fără un acord prealabil exprimat, atât a unui reprezentant ori a unei persoane percepute de reclamant ca fiind un reprezentant al angajatorului, cât și a unui alt salariat.

În ceea ce privește poziția salariatului, jurisprudența C.E.D.O. amintită califică colectarea și păstrarea, în cadrul raporturilor de serviciu, a datelor obținute fără acordul salariatului, inclusiv de pe urma utilizării telefonului, ca fiind o ingerință în dreptul la viață privată.

Referitor la poziția reprezentantului angajatorului, chiar dacă acesta nu este unul dintre subiectele protejate prin jurisprudența C.E.D.O., rămâne aceeași necesitate a încunoștințării prelabile asupra înregistrării conversației, în aplicarea principiului consensualității și bunei-credințe.

Oricum, privind prin prisma dreptului național, același raționament se poate aplica *mutatis mutandis* și în ipoteza salariatului, întărind necesitatea unei confirmări prelabile a înregistrării, chiar și atunci când subiectul convorbirii se axează strict pe aspecte de ordin profesional.

În doctrină, cu privire la utilizarea, ca mijloc de probă, a înregistrării convorbirilor telefonice s-a subliniat necesitatea ca acestea să fie obținute și utilizate cu respectarea principiului loialității (care nu pare a fi altceva decât o aplicare particulară a ceea ce legiuitorul a înțeles să subsumeze termenului generic de bune moravuri): „Așadar, loialitatea administrării probei are o importanță principial mai mare decât necesitatea probării unor raporturi juridice” (L. ZIDARU, P. POP, în *Drept procesual civil*, Ed. Solomon, p. 227).

O astfel de cunoaștere presupune încunoștințarea părților asupra înregistrării/fotografierii/filmării respectivei conversații sau interacțiuni, cu excepția situațiilor în care astfel de demersuri au un caracter jurnalistic (reportaj, anchetă jurnalistică), au un caracter întâmplător (ceea ce nu este cazul în speța dedusă judecății) sau sunt autorizate într-o procedură cu caracter penal.

Concluzionând, exprimarea „*bunele moravuri*” conținută de Codul de procedură civilă trebuie să fie interpretată ca impunând oricărei părți ce participă la o conversație o cunoaștere rezonabilă a condițiilor în care se desfășoară interacțiunea, fiind necesară, așadar, încunoștințarea prelabilă a persoanei cu care salariatul a purtat conversația, indiferent dacă acesta este un reprezentant al angajatorului ori un alt salariat, și, subsecvent, exprimarea acordului acestuia pentru înregistrarea respectivei convorbiri.

Tribunalul Teleorman, Secția conflicte de muncă, asigurări sociale și contencios administrativ și fiscal, a considerat că înregistrările audio ale unor convorbiri telefonice ale salariatului cu alți salariați sau alți reprezentanți identificabili ai angajatorului, pe care salariatul le solicită ca probe în cadrul judecății în contradictoriu cu angajatorul, nu pot

fi considerate mijloace de probă, indiferent dacă persoana cu care salariatul a purtat conversația a fost sau nu încunoștințată și și-a exprimat acordul pentru înregistrarea respectivei convorbiri.

57. Curtea de Apel Ploiești a comunicat trei hotărâri judecătorești care ar putea viza chestiunea de drept în discuție, precum și punctul de vedere al judecătorilor Secției I civile din cadrul Tribunalului Buzău, în sensul că înregistrările audio ale unor convorbiri telefonice ale salariatului cu alți salariați sau reprezentanții identificabili ai angajatorului pot fi considerate mijloace de probă, în condițiile în care nu se contestă autenticitatea lor de către persoana cu care a avut loc convorbirea.

58. Curțile de apel Alba Iulia, Brașov, Craiova, Galați, Oradea, Pitești, Suceava au comunicat că pe rolul curții și al instanțelor arondate nu au fost înregistrate litigii având ca obiect chestiunea de drept ce face obiectul sesizării, fără a transmite un punct de vedere cu privire la problema de drept.

59. Curtea de Apel Timișoara a comunicat un răspuns similar, precizând, totodată, că au fost soluționate cauze în care instanța de apel a avut de dezbătut și, după caz, de administrat probe cu înregistrări audio-video.

60. Ministerul Public a arătat că, la nivelul Secției judiciare, Serviciul judiciar civil, nu se verifică, în prezent, practică judiciară, în vederea promovării unui eventual recurs în interesul legii în problema de drept ce formează obiectul sesizării.

VIII. Opinia specialiștilor

61. În opinia prof. univ. dr. Claudia Roșu, conf. univ. dr. Alin Speriusi-Vlad și a asist. univ. dr. Cătălin Lungănașu, din cadrul **Universității de Vest din Timișoara, Facultatea de Drept**, cu privire la admisibilitatea sesizării, s-a apreciat că nu sunt întrunite condițiile de admisibilitate prevăzute de art. 519 CPC, anume nu este vorba de o veritabilă problemă de drept și de lămurirea acesteia nu depinde soluționarea pe fond a cauzei.

În cazul în care se va considera admisibilă sesizarea, s-a apreciat că pot fi considerate mijloace de probă înregistrările audio ale unor convorbiri telefonice ale salariatului cu alți salariați sau alți reprezentanți identificabili ai angajatorului, pe care salariatul le solicită ca probe în cadrul judecății în contradictoriu cu angajatorul, indiferent dacă persoana cu care salariatul a purtat conversația a fost sau nu încunoștințată și și-a exprimat acordul pentru înregistrarea respectivei convorbiri, în măsura în care acestea pot fi calificate ca fiind mijloace materiale de probă în sensul dat de art. 341 alin. (2) CPC.

În susținere, s-a arătat că solicitarea de a fi încuviințată administrarea probei cu o convorbire telefonică, fără acordul sau încunoștințarea celeilalte părți, poate fi admisă în procesul civil, respectiv în cadrul litigiilor de muncă, deoarece în cadrul acestor relații nu se pune problema încălcării vieții private; așadar, nefiind interzisă proba printr-o normă expresă, nu este încălcată vreo lege; nici bunele moravuri nu sunt încălcate, deoarece, în relațiile de muncă, angajatul, fiind partea care necesită ocrotire față de posibilele abuzuri ale angajatorului, poate să se prevaleze de probe care atestă starea de fapt care stă la baza cererii de chemare în judecată.

Așadar, instanța de trimitere trebuie să evalueze dacă înregistrările audio au fost obținute în conformitate cu aceste principii și dacă folosirea lor respectă atât legislația națională, cât și standardele internaționale de protecție a drepturilor omului. În concluzie, noțiunea de „*bune moravuri*” trebuie interpretată în contextul asigurării în cauză a unui proces echitabil și respectării loialității în administrarea probelor. Acest principiu este esențial pentru a menține integritatea procesului judiciar și protejarea drepturilor fundamentale ale părților implicate.

În contextul litigiilor de muncă, aplicarea principiului loialității și a bunei-credințe devine și mai critică, având în vedere relațiile de putere dintre angajator și salariat. Orice probă obținută fără informarea prealabilă a persoanei înregistrate poate fi considerată a fi obținută în mod neloial, încălcând astfel atât drepturile salariatului, cât și pe cele ale angajatorului. În plus, utilizarea unor astfel de probe ar putea compromite climatul de încredere și cooperare necesar într-un mediu de lucru sănătos.

Astfel, interpretarea noțiunii de „*bune moravuri*” prin prisma loialității în administrarea probelor nu doar că se conformează standardelor internaționale, dar și asigură un echilibru just între drepturile tuturor părților implicate. Aceasta necesită o abordare diligentă și informată, unde fiecare parte este conștientă de consecințele acțiunilor sale și unde se respectă principiile fundamentale ale justiției.

Evident, instanța de judecată sesizată va fi suverană să aprecieze dacă admite sau nu administrarea unei probe reprezentând o înregistrare audio, în funcție de circumstanțele concrete ale cauzei, mijloacele materiale de probă, inclusiv cele cu caracter tehnic, putând fi folosite numai dacă îndeplinesc și condițiile generale de admisibilitate privitoare la relevanța și concludența lor.

Conf. univ. dr. Dana Moțiu și lectorul Bogdan Dumitrache, cadre didactice ale aceleiași instituții de învățământ superior, s-au raliat opiniei potrivit căreia condițiile de admisibilitate prevăzute de art. 519 CPC nu sunt îndeplinite, iar pe fond au considerat că înregistrările telefonice și alte asemenea mijloace tehnice să nu fie considerate ca mijloace de probă atunci când sunt obținute „*cu încălcarea legii sau a bunelor moravuri*”.

Sintagma „*respectarea/încălcarea legii sau a bunelor moravuri*” nu poate avea decât același conținut, indiferent de ramura de drept în care își găsește aplicarea. Astfel, specificul raporturilor de muncă nu poate amprenta răspunsul într-o manieră care să conducă la nesocotirea dispozițiilor art. 341 alin. (2) CPC. Pe de altă parte, tocmai specificul relațiilor de muncă ar trebui să reprezinte un indicator atât de relevant încât să determine furnizarea unui răspuns negativ la întrebarea instanței de trimitere, deoarece înregistrarea convorbirii telefonice ulterior încunoștințării, respectiv informării și/sau a obținerii acordului persoanei care ar urma să fie înregistrată ar constitui un început

de dovadă (scrisă, dacă conținutul convorbirii ar fi tipărit) completat cu administrarea probei testimoniale în fața instanței de judecată. Regula de drept „*tăcerea valorează consimțământ*” nu își găsește aplicabilitatea în acest caz.

Celelalte ipoteze (încunoștințarea urmată de neobținerea acordului, dar efectuată în aceste condiții, într-un moment „prielnic” și în mod premeditat; lipsa încunoștințării urmată de înregistrare, ulterior de informare asupra înregistrării realizate, iar subsecvent, de ratificare sau nu din partea persoanei înregistrate; lipsa încunoștințării urmată de înregistrare și folosirea înregistrării în absența informării persoanei înregistrate) demonstrează prin ele însele caracterul clandestin al înregistrărilor efectuate, aspect care determină ca mijlocul de probă să nu fie considerat ca fiind obținut cu „*respectarea legii sau a bunelor moravuri*”.

În plus, specificitatea relațiilor de muncă se impune a fi valorizată în sens pozitiv: între colegi (și șeful sau reprezentantul acestuia au același statut în cadrul unității) este important a se clădi și menține relații sănătoase, întemeiate pe probitate profesională, încredere, în măsură să conducă la instaurarea și dezvoltarea continuă a unui climat de lucru coeziv, optim etc. Exprimarea fiecărui coleg trebuie să fie cu adevărat liberă și voluntară. Având în vedere că îndeplinirea sarcinilor de serviciu reprezintă prin ea însăși o activitate costisitoare din punctul de vedere al energiei consumate și nu de puține ori cauzatoare de stres, salariații trebuie încurajați în promovarea unei atitudini și comunicări deschise, sincere, apte să favorizeze cooperarea și conlucrarea intercolegială. Legiutorul nu a urmărit ca relațiile de muncă desfășurate la locul de muncă într-o perioadă covârșitoare din cadrul fiecărei zile de muncă să se desfășoare exclusiv sau cu preponderență prin intermediul comunicărilor scrise, sub imperiul sentimentelor de frică, teamă, stres etc. induse de sloganul *tot ce spui poate fi folosit împotriva ta*.

Cum drepturile și libertățile fiecărei persoane se sfârșesc acolo unde încep drepturile și libertățile celuilalt, îndeplinirea interesului personal al salariatului care înregistrează este posibilă doar prin sacrificarea interesului salariatului înregistrat, „provocat” în a face afirmații pe care, în condiții obișnuite, cel dintâi salariat nu le-a putut obține din partea celui din urmă. Sunt deteriorate nu numai relațiile de muncă triumfiulare dintre salariatul care înregistrează, salariatul înregistrat și persoana cu putere de decizie din cadrul unității, dar și relațiile dintre salariatul înregistrat și persoana cu putere de decizie din cadrul unității, iar în jurul acestor relații se vor găsi și alți colegi care se poziționează, aspect care determină șubrezirea colectivului de salariați pentru o perioadă de timp suficientă.

De asemenea, simpla exprimare a opiniei personale de către salariatul înregistrat în convorbirea telefonică purtată cu colegul său este suficientă prin ea însăși în deoalarea aspectelor care țin de viața privată a acestuia, fiind dificil în a se face o delimitare strictă și constantă între aspectele profesionale și cele care țin de viața privată. Acest aspect este confirmat prin dispozițiile art. 74 lit. b) și c) C. civ.

Considerarea locului de muncă ca nefiind un spațiu privat rămâne fără efecte juridice din moment ce o convorbire telefonică nu presupune, de regulă, prezența persoanelor față în față, în același spațiu, putând avea loc în cadrul sau în afara programului de lucru; și chiar dacă răspunsul ar fi unul pozitiv, buna-credință obligă a nu se lua în considerare înregistrările efectuate în condiții de clandestinitate.

62. Facultatea de Drept din cadrul Universității din București a apreciat că nu sunt admisibile înregistrările audio ale conversațiilor telefonice ale salariatului cu alți salariați sau reprezentanți ai angajatorului, în litigiile de muncă împotriva angajatorului, dacă persoana cu care salariatul a purtat conversația nu a fost încunoștințată și nu și-a exprimat acordul pentru înregistrarea respectivei convorbiri.

În esență, astfel de probe nu sunt admisibile în litigiile de muncă, întrucât:

- sunt obținute fără acordul părții, adică prin încălcarea legii și a bunelor moravuri;
- în litigiile de muncă, sarcina probei revine angajatorului, iar relațiile de muncă sunt guvernate de principiul bunei-credințe;
- reprezintă o încălcare a dreptului la viață privată conform dispozițiilor constituționale, ale art. 74 C. civ. și reglementărilor privind protecția datelor cu caracter personal;
- art. 74 C. civ. nu distinge în funcție de calitatea persoanei subiect al înregistrării, astfel că protecția dreptului la viață privată trebuie recunoscută persoanei fizice, indiferent de calitatea acesteia – salariat, coleg, superior ierarhic etc.;
- în jurisprudența sa cu privire la aplicarea art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului, C.E.D.O. a statuat că, de principiu, nu se pot exclude din domeniul de incidență al noțiunii de viață privată activitățile profesionale sau comerciale, art. 8 oferind protecție nu doar în cercul intim al unei persoane, ci și în timpul și parcursul activității sale profesionale (C.E.D.O., Camera, Hotărârea *Niemietz c. Germaniei* din 16 decembrie 1992, cererea 13.710/88);
- nu pot fi încadrate de Codul de procedură civilă printre probele ce se administrează legal în fața instanței de judecată, deoarece nu au caracter direct și nemijlocit pentru instanță;
- faptul că instanța nu consideră admisibile în soluționarea cauzei astfel de probe nu reprezintă o limitare a dreptului de acces la justiție, fiind atributul instanței să rețină numai împrejurările și mijloacele de probă determinante în aflarea adevărului judiciar.

IX. Jurisprudența Curții Constituționale și a Înaltei Curți de Casație și Justiție

63. Nu a fost identificată jurisprudență relevantă la nivelul acestora.

X. Raportul asupra chestiunii de drept

64. Prin raportul întocmit în cauză, conform art. 520 alin. (8) CPC, s-a apreciat că, în interpretarea și aplicarea art. 341 alin. (2) CPC și prin raportare la dispozițiile art. 74 și 75 C. civ., proba cu înregistrarea unei convorbiri

telefonice între un salariat și un alt salariat sau reprezentant al angajatorului, solicitată într-un litigiu împotriva angajatorului, este admisibilă, chiar dacă înregistrarea a fost efectuată fără acordul și/sau informarea prealabilă a interlocutorului, cu condiția asigurării unui just echilibru între dreptul la probă, pe de o parte, și dreptul la viața privată, pe de altă parte, în sensul că încuviințarea probei trebuie să fie indispensabilă exercitării dreptului la probă și strict proporțională cu acest scop.

XI. Înalta Curte de Casație și Justiție

XI.1. Asupra admisibilității sesizării

65. Prin întrebarea adresată Înaltei Curți de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unei chestiuni de drept, instanța de trimitere urmărește interpretarea dispozițiilor art. 341 alin. (2) CPC, în sensul de a se clarifica dacă, în cadrul judecării în contradictoriu cu angajatorul, pot fi considerate mijloace de probă înregistrările audio ale unor convorbiri telefonice ale salariatului cu alți salariați sau alți reprezentanți identificabili ai angajatorului, indiferent dacă persoana cu care salariatul a purtat conversația a fost sau nu încunoștințată și și-a exprimat acordul pentru înregistrarea respectivei convorbiri.

66. Potrivit art. 519 CPC, *„Dacă, în cursul judecării, un complet de judecată al Înaltei Curți de Casație și Justiție, al curții de apel sau al tribunalului, investit cu soluținarea cauzei în ultimă instanță, constatând că o chestiune de drept, de a cărei lămurire depinde soluținarea pe fond a cauzei respective, este nouă și asupra acesteia Înalta Curte de Casație și Justiție nu a statuat și nici nu face obiectul unui recurs în interesul legii în curs de soluținare, va putea solicita Înaltei Curți de Casație și Justiție să pronunțe o hotărâre prin care să se dea rezolvare de principiu chestiunii de drept cu care a fost sesizată”*.

67. Pentru declanșarea acestei proceduri, legiuitorul, în cuprinsul art. 519 CPC, a instituit condițiile de admisibilitate care trebuie îndeplinite cumulativ, respectiv:

- existența unei cauze aflate în curs de judecată, în ultimă instanță;
- cauza care face obiectul judecării să se afle în competența legală a unui complet de judecată al Înaltei Curți de Casație și Justiție, al curții de apel sau al tribunalului, investit cu soluținarea acesteia;
- ivirea unei chestiuni de drept de a cărei lămurire depinde soluținarea pe fond a cauzei în curs de judecată;
- chestiunea de drept a cărei lămurire se solicită să fie nouă;
- chestiunea de drept să nu fi făcut obiectul statuării Înaltei Curți de Casație și Justiție și nici obiectul unui recurs în interesul legii în curs de soluținare.

68. Verificarea admisibilității prezentei sesizări relevă îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege pentru pronunțarea unei hotărâri prealabile.

69. Cererea în pretenții dedusă judecării a fost soluținată în primă instanță pe temeiul art. 253 alin. (1) C. muncii, ce reglementează răspunderea patrimonială a angajatorului pentru prejudiciul material sau moral suferit din culpa angajatorului în timpul îndeplinirii obligațiilor de serviciu sau în legătură cu serviciul.

Titularul sesizării, respectiv Curtea de Apel București, Secția a VII-a pentru cauze privind conflicte de muncă și asigurări sociale, este investit cu soluținarea apelului, urmând să se pronunțe, așadar, în materia conflictelor de muncă, printr-o hotărâre ce nu este supusă recursului, potrivit art. 483 alin. (2) CPC, și, prin urmare, este definitivă, conform art. 634 alin. (1) pct. 4 CPC.

70. Este îndeplinită și condiția referitoare la existența unei probleme de drept de a cărei lămurire depinde soluținarea pe fond a cauzei.

După cum s-a statuat în jurisprudența formată în cadrul acestui mecanism de unificare a practicii judiciare, pentru a fi vorba de o problemă de drept reală, trebuie ca norma de drept disputată să fie îndoielnică, imperfectă, lacunară sau neclară. Chestiunea de drept supusă dezbaterii trebuie să fie una veritabilă, legată de posibilitatea de a interpreta diferit un text de lege, fie din cauză că acest text este incomplet, fie pentru că nu este corelat cu alte dispoziții legale, fie pentru că se pune problema că nu ar mai fi în vigoare.

71. Chestiunea de drept supusă clarificării prin sesizarea de față este una veritabilă, constând în interpretarea art. 341 alin. (2) CPC, pentru a se determina admisibilitatea probei vizate de sesizare, solicitate de către salariat în cadrul judecării în contradictoriu cu angajatorul, în condițiile lipsei acordului și informării prealabile a interlocutorului – la rândul-i, salariat sau reprezentant al angajatorului.

72. Dificultatea problemei de drept rezidă în posibilitatea unor interpretări diferite, contradictorii ale textului de lege sus-arat și în potențialul acesteia de a genera practică judiciară neunitară, în special prin corelare cu art. 74 și 75 C. civ.

Astfel, s-ar putea considera că proba este inadmisibilă în ipoteza dată, întrucât lipsa acordului și a informării prealabile a interlocutorului se subsumează sintagmei *„bune moravuri”* din cuprinsul art. 341 alin. (2) CPC, iar, întrucât textul nu distinge, nu este vorba despre un mijloc de probă ce poate fi încuviințat și administrat.

Dimpotrivă, proba ar putea fi apreciată ca fiind admisibilă, în situațiile de excepție din art. 75 C. civ.

În ambele interpretări este discutabil dacă angajatorul pârât ar putea invoca absența acordului și a informării prealabile în privința altei persoane, care nu figurează în proces.

În acest sens, instanța de trimitere a solicitat a se clarifica *„dacă și angajatorul se bucură de o protecție similară cu cea a salariatului, în ipoteza în care o formă de monitorizare (respectiv înregistrarea unei convorbiri telefonice) este realizată de către salariat, jurisprudența existentă punând accent pe ipoteza protejării salariatului în fața unei acțiuni intruzive, neloiale, din partea angajatorului”*.